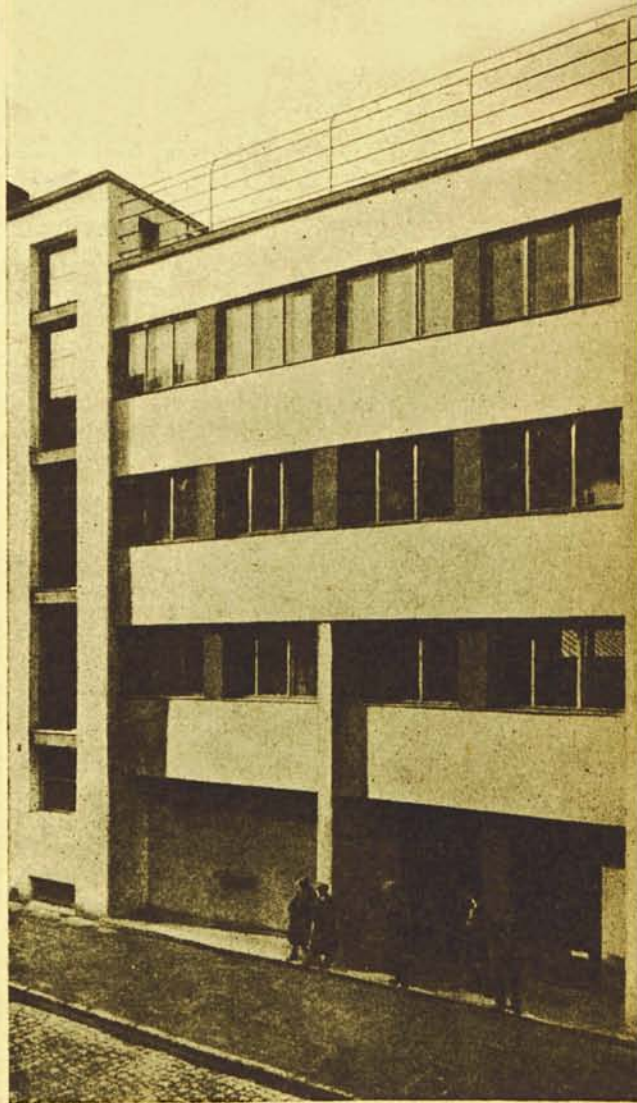

ARCHITECTURA I BUDOWNICTWO

ROK IX
1933

7

W a r s z a w a

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

Wydawnictwo „Spółdzielni Wydawniczej Architektów Polskich” w Warszawie.

Zarząd S. W. A. P.: prof. Marjan Lalewicz, arch. Teodor Bursze, arch. Tadeusz Nowakowski.

Zastępcy: arch. Julian Lisiecki, arch. Henryk Stifelman, arch. Romuald Miller.

Rada Nadzorcza S. W. A. P.: arch. Franciszek Lilpop, arch. Gustaw Trzciniński, arch. Zygmunt Wóycicki.

Zastępcy: arch. Witold Matuszewski i prof. Czesław Przybylski.

Redaktorzy — arch. Romuald Miller i Stanisław Woźnicki.

Komitet Redakcyjny: arch. arch.: *Brakalski Stanisław, Bursze Teodor, Gutt Romuald, Lalewicz Marjan, Lisiecki Julian, Matuszewski Witold, Marzyński Stanisław, Miller Romuald, Niemojewski Lech, Nowakowski Tadeusz, Przybylski Czesław, Stifelman Henryk, Tomaszewski Leonard, Wóycicki Zygmunt, Żorawski Juliusz.*

Adres Redakcji i Administracji: Wspólna 40. tel. 9-52-87.

Konto czekowe P. K. O. 11020

WARUNKI PRENUMERATY.

Prenumerata miejscowa:		Na prowincji (z przesyłką):		Egzemplarz pojedynczy w War-	
Kwartalnie	zł. 17.—	Kwartalnie	zł. 18.—	szawie	zł. 6.—
Półrocznie	„ 34.—	Półrocznie	„ 36.—	Na prowincji (z przesyłką)	„ 6.50
Rocznie	„ 78.—	Rocznie	„ 72.—	Zagranicą	„ 8.—

Pod nadesłanym zgóry adresem Administracja wysyła każdorazowo nowy numer pisma za zalicz. pocztowem.

CENY OGŁOSZEŃ.

Przed tekstem:		Za tekstem:		2-a, 3-a i 4-a strona okładki:	
Cała strona	zł. 400.—	Cała strona	zł. 350.—	Cała strona	zł. 450.—
Połowa strony	„ 210.—	Połowa strony	„ 180.—	Połowa strony	„ 250.—
Ćwiartka strony	„ 120.—	Ćwiartka strony	„ 100.—	Ćwiartka strony	„ 150.—
		Strona artykułu opisowego	„ 500.—		

OGŁOSZENIA DROBNE.

Adres w branży rozmiar 10x90 mm. łącznie z pren. na cały rok zł. 100.—, płatne zgóry przy zamówieniu. Za każde następne 5 mm. wys. dopłata zł 50.— rocznie. Koszt rzeczywisty rysunków i klisz ponosi ogłaszająca się firma. Dział reklam przewiduje także, poza ogłoszeniami przed i za tekstem, specjalne wkładki artystyczne jedno i wielobarwne.

TREŚĆ

„Architektura i Budownictwo” Nr. 7.	
Memoriał Rady Stow. Architektów Polskich do P. Ministra Spraw Wewnętrznych	197—198
Opinia Rady Wydziału Architektury Pol. Warszawskiej.	198—200
Z działalności budowlanej Ministr. Poczty i Telegrafu.	201—207
Garaż dla samochodów pocztowych. <i>Waldemar Radlow.</i>	207—209
Budowa Gmachu T-wa Ubezpiec. „Prudential” w Warszawie	210—216
Projekt konkursowy na gmach szpitala ogólnego i ambul. w Scarborough. (Anglja).	216—217
Konkurs na projekt dworca Kurskiego w Moskwie . . .	218—219
Z działalności Wydziału Arch. Politechniki Warszawskiej.	219—221
Regulacja wzgórze Zamku Król. w Warsz. <i>K. Skórewicz</i>	223—224
„I Maestri della Architettura Classica da Vitruvio allo Scamozzi”, <i>G. K. Łukomski</i>	225—227
Różne	227—228
Przegląd Czasopism	228

SOMMAIRE

„L'Architecture et la Construction” Nr. 7.	
Mémoire présenté par le Conseil de la Ligue des sociétés d'architectes à Mr. Ministre de l'Intérieur . . .	197—198
Rapport du Conseil de la Section d'architecture de l'Ecole polytechnique de Varsovie	198—200
Activité des services d'architecture du Ministère de Poste et Telegraphes . . .	201—207
Garage pour automobiles portales <i>W. — R.</i>	207—209
Construction de l'edifice: de la S-té d'assurances „Prudential” à Varsovie	210—216
Projet de concours pour un hospital général avec clinique à Scarborough (Angleterre)	216—217
Concours pour un projet de la Gare de Koursk à Moscou	218—219
Activité de la Section d'architecture de l'école polytechnique de Varsovie	219—221
Aménagement de la Colline du palais Royal à Vars. — <i>K. S.</i>	223—224
„I Maestri della Architettura Classica da Vitruvio allo Scamozzi”— <i>G. K. Łukomski</i>	225—227
Divers	227—228
Revue des publications	228

INHALT

„Architektur und Bauwesen” Nr. 7.	
Ersuch an den Minister des Inneren des Ausschusses der polnischen Architektenvereine	197—198
Die Meinung des Rathes der Architektonischen Fakultät der Technischen Hochschule in Warschau	198—200
Die Bautätigkeit des Ministeriums für Post und Telegraph	201—207
Garage für Postautomobile	207—209
Bau des „Prudential - House” in Warschau	210—216
Wettbewerbestwurf für Hauptkrankenhaus in Scarborough	216—217
Wettbewerb für den Kurskischen-Bahnhof in Moskau	218—219
Aus der Tätigkeit der Warschauer Technischen Hochschule	219—222
<i>K. Skórewicz</i> —Städtebauliche Gestaltung des Schlossplatzes in Warschau	223—224
„I Maestri della Architettura Classica da Vitruvio allo Scamozzi”— <i>G. K. Łukomski</i>	225—227
Varia	227—228
Zeitschriftenübersicht	228

I L U S T R A C J E

<i>Bramante Donato.</i> — szkic atrium z galerją	197
Arch. <i>J. Puterman</i> , oddz. proj. M. P. i T. budynek urzędu pocztowego w Kaliszu	201—203
Arch.: <i>J. Puterman</i> i <i>J. Najman</i> , oddz. proj. M. P. i T. — budynek urzędu pocztowego w Sandomierzu	204—205
Arch. <i>A. Szyszko-Bohusz.</i> — Gmach poczty w Częstoch.	205
Arch. <i>J. Puterman</i> , inż. <i>S. Li-</i>	

<i>sicki</i> i <i>W. Radlow</i> — Garaż dla samochodów pocztow.	207—209
Arch. <i>Marcin Weinfeld</i> — Gmach Tow. Ubezpiec. „Prudential” w Warszawie	210—216
Arch.: <i>Grzegorz Sigalin</i> i <i>Pilichowski</i> — projekt konkursowy na gmach szpitala w Scarborough	212
6 projektów konkursowych na dworzec Kurski w Moskwie	218
Arch. <i>A. Brzozowski</i> — Sana-	

torjum dla młodocianych rekonwalescentów	219
Arch. <i>T. Dziegielewski</i> — Hotel w Warszawie	220
Arch. <i>S. Bodzianowski</i> — Hotel	221
Arch. <i>T. Ruttié</i> — Centr. hotel.	222
Arch. <i>K. Skórewicz</i> — Model Zamku król. w Warszawie	223—224
4 ilustracje do dzieła <i>G. K. Łukomskiego</i> „I maestri della architettura Classica”.	225—227
3 ilustr. do przegl. czasopism	228

WODOCHRON

NA ŻĄDANIE WYSYŁA SIĘ SZCZEGÓŁ. PROSPEKTY
I PROJEKTY WYKONANIA IZOLACJI.

A K T U A L N E
W Y D A W N I C T W O
D L A A R C H I T E K T Ó W
INŻ. JERZY NECHAY

„B E T O N W BUDOWNICTWIE MIESZKANIOWEM“

praktyczny podręcznik
dla inżynier., architektów
i techników budowlanych.
308 rysunków i fotografii
23 tablice do projektowa-
nia fundamentów, stropów
i schodów żelbetowych.

NAKŁADEM ZWIĄZKU POLSKICH FABRYK CEMENTU,
WARSZAWA, CZACKIEGO I. KONTO P. K. O. Nr. 19044.

Cena egzemplarza w ozdobnej oprawie zł. 8.—

POLSKA AKCYJNA SPÓŁKA ELEKTRYCZNA

WARSZAWA, AL. UJAZDOWSKIE Nr. 47. TELEFONY: 8-81-02, 8-81-15, 8-81-71.
ŁÓDŹ, NAWROT Nr. 8. TELEFON 100-51

WYKONUJE: Centrale i telefony automatyczne, sygnalizacje kolejowe, zegary elektryczne, sygnalizacje świetlne i pożarowe.

FABRYKA:

„TELSYG“

WYTWÓRNIA TELEFONÓW i SYGNAŁÓW KOLEJOWYCH, SP. AKC.

W WEŁNOWCU – KATOWICACH, Św. Jadwigi 10. Tel. 889 i 1060.

ZAKŁADY INSTALACYJNE URZĄDZEŃ ZDROWOTNYCH

JÓZEF KAMLER i S-ka INŻ.

WŁAŚCICIELE: J. KAMLER i W. MARCINKOWSKI
WARSZAWA, WIKTORSKA 17, TEL. 8-56-88 i 8-56-49.

WYKONUJĄ:

ogrzewania centralne, wentylacje, wodociągi, kanalizacje, kuchnie parowe, pralnie mechaniczne, zakłady kąpielowe. i t d.

ROMAN GRONIOWSKI

SPÓŁKA AKCYJNA

FABRYKA DŹWIGÓW SYST. „FLOHR“

WARSZAWA, EMILJI PLATER Nr. 10. TEL. 9-18-20, 9-18-22, 9-55-17.

DŹWIGI OSOBOWE i TOWAROWE: dla domów mieszkalnych, gmachów publicznych, hoteli, szpitali, fabryk, składów. DŹWIGI OKRĘŻNE, SCHODY RUCHOME, DŹWIGI POTRAWOWE. — — TYSIĄCE DŹWIGÓW W RUCHU.

PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT
CERAMICZNO - BUDOWLANYCH

J. WEKSTEIN

WYKONUJE ROBOTY TERRAKOTOWE I GLAZUROWE
Z PŁYTEK KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH.
(WŁASNE PROJEKTY I KOMPOZYCJE).

WARSZAWA
NOWOGRODZKA 36.
TEL. 9-95-30.

Ważniejsze wykonane roboty: Centr. P.O.K.,
Z.U.P.U. w Gdyni, koszary 63 p.p. w Gniewie
i Spółdziel. Banku Handlow. w Warszawie.

ROK ZAŁOŻENIA 1909

FABRYKA MATERJAŁÓW IZOLACYJNYCH

„ORŁOROG”

Warszawa, Królewska Nr. 8, tel. 701-23

Wyłącznie wytwórcy „**BITUMINY**”—azbestowany filc bitumiczny.

AQUISOLI — patentowane środki wodochronne. **IZOLACJE** korkowe ciepło i zimnochronne. **TERMOLIT. LIGNOASFALT. IMPREGNOLINA** — (środek radykalnie zwalczający grzyb). **ASFALTY** zwykłe i kwasoodporne **ŻELAZOL** — farba rdzochronna **IZOLACJA** wodochronna budowli, mostów, wiaduktów, basenów, tarasów, dachów płaskich i t. p.

POWSZECHNE TOWARZYSTWO ELEKTRYCZNE

A. E. G.

WARSZAWA, MAZOWIECKA 7. TEL. 631-09, 629-44.

Własne Fabryki Elektrotechniczne w Łagiewnikach
(GÓRNY ŚLĄSK).

INSTALACJE ŚWIATŁA I SIŁY.

Warszawa

Gazowe urządzenia, lampy elektryczne

„A T I S”

Fabryka **JAN SERKOWSKI** S. A.
GAZOWE PIECE KĄPIELOWE „**ATIS**”
GAZOWE KUCHNIE, KUCHENKI I T. D.
KUCHENKI SPIRYTUSOWE „**ATIS**”
ELEKTRYCZNE LAMPY I ŻYRANDOLE
WARSZAWA NOWOLIPIE 78
TEL. 11-06-12, 11-63-87

Budowlane przedsiębiorstwa i materiały.

Pierwsza w Kraju Fabryka Gipsu p. f. „**ALABASTER**”
Założona w roku 1873
właściciel Inż. BRONISŁAW PLEBIŃSKI
Warszawa, ul. Czerniakowska 156 (dom własny) tel. 913-40.

Biurowe Budowlane
STEFAN NIEDBALSKI
Warszawa, Czerwonego Krzyża 25. Tel. 885-77.

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN KRĘCKI
Warszawa, ul. Kopcińska 6. Tel. 8-82-33.

**FABRYKA
OŁÓWKÓW
L. i C.
HARDTMUTH
LECHISTAN S.A.
KRAKÓW**

H. Z I E L E Z I Ń S K I

właściciel KORNEL KUBACKI, inż.

Fabryka Wyrobów Żelaznych Konstrukcji i Ornamentacji

WARSZAWA, MARSZAŁKOWSKA 11/13—TEL. 805-74 i 881-43.

KONSTRUKCJE BUDOWLANE: słupy, dachy, bramy, schody, balustrady, kraty, wystawy, okiennice i t. d.

BIBLIOTEKI — ARCHIWA — MUZEA: półki, gabloty, szafy.

SZAFKI — odzieżowe — SZATNIE — DYGESTORJA.

RZEŹNIE—CHŁODNIE: tory transp., sprzęt, dźwig i t. d.

NA SKŁADZIE: wózki do śmieci. drzwi transformatorowe.

SPECJALNY DZIAŁ wyrobów „HAZET“

„NOWOCZESNE LEKKE KONSTRUKCJE“

Z WŁASNYCH PROFILI: stalowych i metalowych.

STALOWE „HAZET“. okna, drzwi, futryny, dachy bezkitowe, krawężniki, okna do sal operacyjnych i t. d.

DOSTAWA DOWOLNYCH PROFILI STALOWYCH I METALOWYCH.

WYKONANO OSTATNIO: Warszawa, Gmach Centr. Telegr. i Telef. Międz. — P.K.O. — Dom Nauczycielstwa — Prudential House — Muzeum Narod. — Dom Oświaty, Katowice — Izba Przem. Handl., Sosnowiec. — Wszystkie nowoczesne Bibl. i Archiwa w Polsce. — Rzeźnia — Warszawa — Chłodnia — Gdynia.

Elektr. spawane.

FABRYKA OKUĆ BUDOWLANYCH I ODLEWNIA METALI

BRACIA LUBERT S. A.

EGZ. OD 1891 ROKU.

WARSZAWA, UL. ŻŁOTA 34 TEL. 647-35 i 690-10.

WYKONUJE:

OKUCIA MOSIĘŻNE, ŻELAZNE I Z BIAŁEGO METALU DO DRZWI I OKIEN OD NAJPROSTSZYCH DO NAJBARDZIEJ WYKWINTNYCH.

PRZETARG.

Zarząd Miasta Brześcia n. Bugiem ogłasza w Nr. 174 „Monitora Polskiego“ przetarg na wykonanie wodociągów i kanalizacji miejskich na sumę około 1.000.000 zł.

Prezydent m. Brześcia n. B.
M. WĘŻYK.

Bramante Donato. Szkic atrium z galerją.
(Muzeum Uffizi we Florencji).
Z dzieła „Maestri della Architettura Classica”
arch. G. K. Łukomskiego.

Chwila obecna wysuwa ważną sprawę uprawnień w zakresie projektowania i kierowania robotami budowlanymi. W związku ze znanym wystąpieniem Rady Wydziału Inżynierji Łądowej Polit. Warszawskiej, sprawa ta została już poruszona na łamach naszego pisma przez arch. R. Millera

w artykule p. t. „Narodziny nowego snoba” („A i B” Nr. 5). Obecnie zamieszczamy memoriał Rady Stowarzyszeń Architektów Polskich oraz opinię Rady Wydziału Architektury Polit. Warszawskiej, charakteryzujące ustosunkowanie się świata architektonicznego wobec tego zagadnienia.

I. MEMORJAŁ RADY ZWIĄZKU STOW. ARCHITEKTÓW POLSKICH.

DO PANA MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH.

Uprawnienia w zakresie projektowania i kierowania robotami dla inżynierów różnych specjalności, winny być zróżniczkowane i wynikać z programów studjów na wydziałach technicznych szkół akademickich. Każdy z tych wydziałów wychowywać powinien w zasadzie odrębny typ technika specjalisty, najlepiej przygotowanego do podejmowania zadań, do których będzie powołany przez uprawnienie.

W naszych wyższych uczelniach technicznych (Warszawa — Lwów) istnieją dwa wydziały, kształcące w dziedzinie budownictwa: Wydział architektury i Wydział inżynierji łądowej, sekcja miejska.

Analizując programy studjów politechniki warszawskiej, widzimy, że na wydziałach architektury i inżynierji łądowej — sekcja miejska — przeznaczono na poszczególne studia następujące ilości godzin i ćwiczeń w cyfrach tygodniowych sumarycznie za cztery lata studjów.

Rodzaj studjów	Architektura		Wydział inż. łądowej	
	wykłady	ćwiczenia	wykłady	ćwiczenia
Budownictwo, konstrukcje, kierownictwo i administracja . .	21 ¹ / ₂	23 ¹ / ₂	18 ¹ / ₂	13 ¹ / ₂
Nauka projektów architektonicz.	6 ¹ / ₂	24 ¹ / ₂	3 ¹ / ₂	4
Rysunek odręczny	—	16	—	1
Historja architektury	13	14 ¹ / ₂	—	—

Z powyższego zestawienia wynika, że na zagadnienia konstrukcyjno-budowlane (Dział I), poświęca się na wydziale inżynierji lądowej — sekcja miejska — mniejszą ilość godzin i wykładów, poczem zakres studjowanych zagadnień konstrukcyjnych jest szerszy.

Na wydziale architektury przy wyższym zakresie i większej ilości godzin studjuje się zagadnienia, spotykane normalnie przy konstruowaniu i wykonywaniu wszelkich budynków miejskich.

Z zestawienia godzin, poświęconych na projektowanie wynika, że studjujący na wydziale inżynierji lądowej — sekcja miejska — nie może w tym czasie otrzymać nawet encyklopedycznego przygotowania.

Rysunek odrębny jest na inżynierji lądowej — sekcja miejska — prawie wcale nie uwzględniony. Historia architektury jest studjowana tylko na wydziale architektury.

Z powyższego wynika, że do projektowania architektonicznego są jedynie przygotowani inżynierowie architektki.

Ze względu na to, że projektowanie jest najistotniejsze, decydujące o ostatecznym wyniku przygotowania budowy pod względem użytkowym, ekonomicznym i artystycznym, do projektowania w najszerszym zakresie należy uprawniać tylko architektów, jako jedynych fachowców do tego przygotowanych.

Przy opracowywaniu projektu budynków, wymagających bardzo skomplikowanych kon-

strukcyj, konieczna jest współpraca architekta z inżynierem konstruktorem, podobnie jak w bardziej skomplikowanych zagadnieniach instalacyjnych potrzebne jest współdziałanie inżynierów specjalistów.

Współpraca ta powinna być ujawniona przez podpis autora w jego dziedzinie, jednocześnie winna z tegoż podpisu wynikać odpowiedzialność za odnośną część projektu.

Jednocześnie przy wszystkich budowlach inżynierskich, których wygląd może świadczyć o kulturze kraju, powinni być powołani architekci. Kierowanie budową jest dziełem pracy, do której są przygotowani narówni inżynierowie lądowi, jak i architekci w znaczeniu administrowania budową. Kierownictwo techniczne i wynikająca z tego odpowiedzialność powierzana być winna w zasadzie autorowi projektu. Samodzielni autorzy działów projektu otrzymywać powinni kierownictwo w swoim zakresie.

W memorjale tym porównane są studja na wydziale inżynierji lądowej — sekcja miejska — ze studjami na Wydziale architektonicznym. Inne sekcje Wydziału inżynierji lądowej oraz inne wydziały Politechniki posiadają znacznie mniejszą ilość przedmiotów i godzin studjów, odnoszących się do budownictwa, wobec czego memorjał niniejszy porównania z nimi nie bierze pod uwagę.

p. o. prezesa związku

Juljusz Żórawski
inż. arch.

II. DO RADY ZWIĄZKU STOWARZYSZEN ARCHITEKTÓW POLSKICH.

Po zaznajomieniu się z memorjałem Rady Związku Stowarzyszeń Architektów Polskich, wystosowanym do Pana Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie uprawnień budowlanych, Rada Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej przesyła do łaskawej wiadomości następującą opinię.

Tło sprawy o uprawnieniach budowlanych.

Ustawa o prawie budowlanem i zabudowaniu osiedli, wydana w roku 1928, wprowadziła słuszne normy, określające uprawnienia budowlane, a zawarte w artykułach 361 i 362. Nie wzbudziłyby one żadnych zastrzeżeń, gdyby nie następujące okoliczności. Z jednej strony

brak prawie zupełny w chwili obecnej budowy nowych kolei, szos i związanych z tem mostów, jak również projektów wodnych w Państwie naszym spowodował nadprodukcję i bezrobocie wśród inżynierów tych gałęzi i zmusza ich do szukania zastosowania swej wiedzy na innym polu. Z drugiej strony zastrzeżenia co do tych artykułów ustawy budowlanej zjawiają się bezsprzecznie skutkiem zapoznania tego faktu, że znaczne postępy nauk technicznych spowodowały nieznaną poprzednio specjalizację. Uniemożliwi to produkowanie przez uczelnie obecne inżynierów uniwersalnych, jakich Europa posiadała w XIX stuleciu, a Rosja nawet w latach przedwojennych. O ile pierwsza okoliczność nie

wymaga dalszych wyjaśnień, o tyle ta druga, decydująca niewątpliwie o poziomie naszej kultury, wymaga wyjścia z tego pomieszania pojęć, które w tej dziedzinie panuje.

Praca zawodowa i koordynacja zawodów.

Ze wskazanej wyżej specjalizacji wynika nie podlegająca dyskusji przesłanka, że każdy specjalista, a więc inżynier—architekt (architektura i budownictwo), inżynier — łądowniec (drogi i mosty), inżynier wodny, inżynier mechanik, czy elektryk musi być **gruntownie i dostatecznie** przygotowany do tego, przez siebie świadomie obranego, zawodu. Jest to domena jego pracy twórczej. Lecz zazębianie się tych zawodów inżynieryjnych pociąga za sobą konieczność skoordynowania pracy zawodowej. Dlatego każdy specjalista musi i powinien posiadać tyle wiadomości o pokrewnych zawodach, aby mógł ocenić i pokierować pracą kolegów z innych zawodów, współpracujących przy wykonywaniu jego pracy zasadniczej. A więc inżynier-architekt jest powołany do kierowania pracą inżyniera-konstruktora (przy budynkach o złożonych konstrukcjach, wymagających specjalnych obliczeń statycznych), w taki sam sposób, w jaki inżynier-łądowniec będzie kierował pracą architektoniczną przy projekcie mostu o znaczeniu architektonicznym. W zastosowaniu więc architektury widzimy, że architekt w czasach obecnych oczekuje pomocy od następujących specjalistów:

- a) geologa (badania gruntu pod budowę),
- b) inżyniera - konstruktora - statyka (złożone konstrukcje żelazne lub żelazobetonowe)
- c) inżyniera wodnego (drenaże, kanalizacje i t. p.),
- d) inżyniera - mechanika (ogrzewanie, wentylacje, dźwigi i t. p.),
- e) inżyniera - elektryka (oświetlenie, sygnalizacje i t. p.),
- f) historyka sztuki (roboty konserwatorsko-zabytkowe).

Musi więc architekt posiadać wystarczające zrozumienie pracy tych specjalistów, aby mógł całością kierować. Nie wynika z tego wcale, aby wskazani specjaliści byli powołani do zastąpienia architekta i dzięki tylko owemu „pokrewieństwu” mieli otrzymać uprawnienia architekta. Również naodwrot architekt, współpracujący czasem bardzo wydatnie przy projektowaniu miejskiego założenia mostowego nie uzyskuje już tem samem prawa do budowy mostów. Nie przemawiają za tem żadne względy, ani bezpieczeństwo publiczne, ani organizacja

pracy i jej celowość. Bezpieczeństwo bowiem publiczne zależy podczas budowy od tylu czynników, że sprowadzenie tej sprawy naprzykład do kwestji czysto statyczno-obliczeniowej nie załatwia jej zupełnie. Przyczyną katastrof budowlanych mogą być w równej mierze źle obliczone konstrukcje, jak i zły materiał lub niewłaściwe zarządzenia, jak wadliwa instalacja gazowa (katastrofa domów Z.U.P.U. w Gdyni), wadliwa instalacja dźwigu, jak wreszcie błędy w badaniu gruntu pod budowę przez geologa (katastrofa mostu we Włocławku) i tak dalej. Nikt jednak z powodu tej współpracy z architektem nie poda wniosku o nadanie uprawnień budowlanych gazownikowi, czy geologowi.

Nie przemawiają za tem i względy organizacyjne pracy. Trudno bowiem uznać za słuszne, aby działy merytorycznie pomocnicze w budownictwie miały dominować nad samą budową, jako taką. Byłoby to zaprzeczeniem wyżej wskazanej ogólnej zasady o współczesnej specjalizacji zawodów, będącej rezultatem tego czy innego poziomu cywilizacji, a w tej dziedzinie sztuki, do jakiej należy architektura i wskaźnikiem poziomu kultury narodowej. Opłakany wygląd naszych miasteczek w byłym zaborze rosyjskim, obsługiwanych właśnie za Rosjan przez uniwersalnych inżynierów, tłómaczy się w znacznej mierze tym stanem rzeczy.

Konieczność należytego przygotowania do zawodu.

Tylko należyte przygotowanie zawodowe ma prawo żądać uprawnień dla siebie. Nie ulega wątpliwości, że tylko Wydziały Architektury na politechnikach są odpowiednio zorganizowane dla zachowania powyższej zasady w stosunku do twórczości architektonicznej. Zdolność do przestrzennego myślenia i poczucia proporcji wymaga wyrobienia drogą studjów całego cyklu nauk, jak rysunku, perspektywy, modelowania, obszernej historii architektury i sztuk plastycznych, wreszcie projektowania, jako wykształcenia woli w opanowaniu tematu i wywołania inwencji. Projektowanie jest prowadzone na wydziale architektury w Warszawie przez 5-ciu profesorów w różnych okresach studjów i wymaga wykonania 11 projektów. Żaden inny z Wydziałów Politechniki, rzecz jasna, nie daje i dać nie może należytego przygotowania w tej dziedzinie. Ale porównanie programów i Sztuki budownictwa, jako takiego, wskazuje również na znaczną przewagę wykładów i ćwiczeń, poświęconych budownictwu, konstrukcjom budo-

wlanym, kierownictwu i administrowaniu budowy i t. p., nie mówiąc już o tak specjalnych, lecz niezbędnych tematach, jak akustyka, wykładana tylko na Wydziale Architektury w Warszawie. Wobec tego twierdzić można, że architekci i inżynierowie lądowcy conajmniej jednako są przygotowani przez uczelnie do rozwiązywania problemów konstrukcyjnych w zakresie budownictwa architektonicznego. Działalność życiowa po ukończeniu studjów sprawia, że architekci poświęcają się przeważnie projektowaniu architektonicznemu, zaś inżynierowie lądowcy zagadnieniom konstrukcyjnym.

Należy przewidywać, że rozszerzenie uprawnień budowlanych, przynależnych inżynierom-architektom (w myśl rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 lutego 1928 r.) na inne zawody spowodować może:

- a) katastrofalne obniżenie poziomu polskiej kultury architektoniczno-budowlanej na przeciąg kilku pokoleń pod względem społecznym, gospodarczym, technicznym i artystycznym; oraz
- b) nieuchronną konieczność zmiany kierunku nauczania w polskich szkołach technicznych akademickich, cofając je do stanu z przed pół wieku w stosunku do Europy zachodniej (produkcja inżynierów uniwersalnych).

W wyniku tych rozumowań Rada Wydziału Architektury uważa, że artykuły 361 i 362 ustawy budowlanej stały się wyrazem postawienia sprawy na należytych poziomach cywilizacji i kultury narodowej i wypowiada się za koniecznością przestrzegania następujących zasad:

1. Projekt i kierownictwo architektoniczne winno z zasady spoczywać w jednych rękach.
2. Inżynier-architekt, dyplomowany przez polską szkołę akademicką, otrzymuje w swojej specjalności pełne uprawnienia.

3. Technik budowlany, kończący polską szkołę zawodową, otrzymuje w tej specjalności uprawnienia ograniczone.

Jednocześnie uwzględniając rozwój życia technicznego, Rada Wydziału uważa za słuszne wprowadzenie w życie następującej formy, normującej wypadki wyjątkowe.

- a) Rady Wydziałowe szkół akademickich mają prawo nadawania stopnia naukowego (zawodowego dyplomu) tym technikom, którzy swą pracą naukową lub praktyczną wykazali poziom równoważny wymaganiom Wydziału szkoły akademickiej.

Nadania te mogą nastąpić na wniosek:

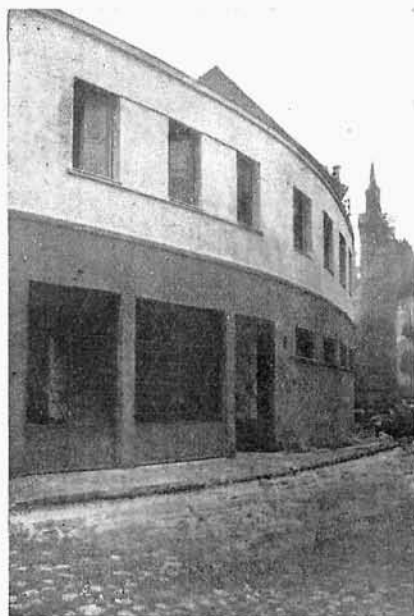
1. Wybitnych fachowców danego zawodu z poza Rady Wydziału.
2. Rady Wydziałowej odnośnego Wydziału.
- b) Rady Wydziałowej Szkół Akademickich mają prawo nadania pierwszego stopnia naukowego (zawodowego) tym inżynierom innych zawodów, którzy swą naukową lub praktyczną działalnością wykazali poziom równoznaczny z wymaganiami odnośnego Wydziału.

Nadania te mogą nastąpić na wniosek:

1. Wybitnych fachowców danego zawodu z poza Rady Wydziału.
2. Rady Wydziałowej odnośnego wydziału.

Niezależnie od powyższego Rada Wydziału wypowiada się za tem, że etyka zawodowa obowiązuje tak architekta - projektodawcę, jak i inżyniera - lądowca w wypadkach współpracy w wykonywaniu projektu architektonicznego czy inżynierskiego do właściwego podziału i ujawniania autorstwa, wraz z tem i do ponoszenia właściwej odpowiedzialności.

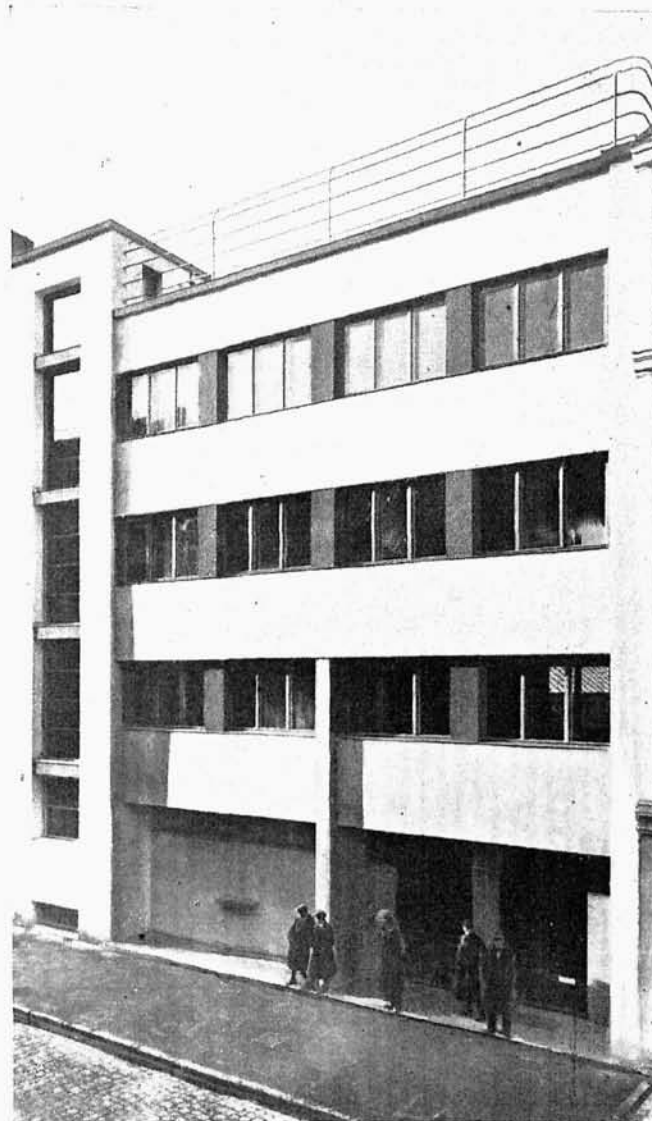
Dziekan Wydziału Architektury
Politechniki Warszawskiej
(—) R. Świerczyński.

*Elewacja od
strony ulicy
Warszawskiej*

*Elewacja od
strony ulicy
Grodzkiej.*

Wejście do oddziału listowo-kasowego.

1 — 3. Oddział projektów Wydziału budowlanego M. P. i T., kierownik Oddziału arch. Julian Puterman (Warszawa). Budynek Urzędu Pocztowego w Kaliszu. Kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski.

Z DZIAŁALNOŚCI BUDOWLANEJ MINISTERSTWA POCZT I TELEGRAFU.

Projektowanie budynków pocztowych, w których się odbywają niezmiernie skomplikowane i uzależnione wzajem czynności Urzędów pocztowych, wymaga od architektów daleko posuniętej specjalizacji, gruntownego wdrożenia się w za-
wiłe arkana prac pocztowych.

Jaknajcelowsze sfunkcjonalizowanie budynków, usprawniające i polepszające organizację pracy urzędu, a tem samem podnoszące jej wydajność, oraz racjonalizacja i normalizacja samych budowli, mająca na celu zmniejszenie kosztów wykonania—oto zadanie naczelne, dla których zrealizowania utworzono w roku 1929 w Wydziale Budowlanym specjalny Oddział projektodawczy pod kierownictwem arch. Juliana Putermana.

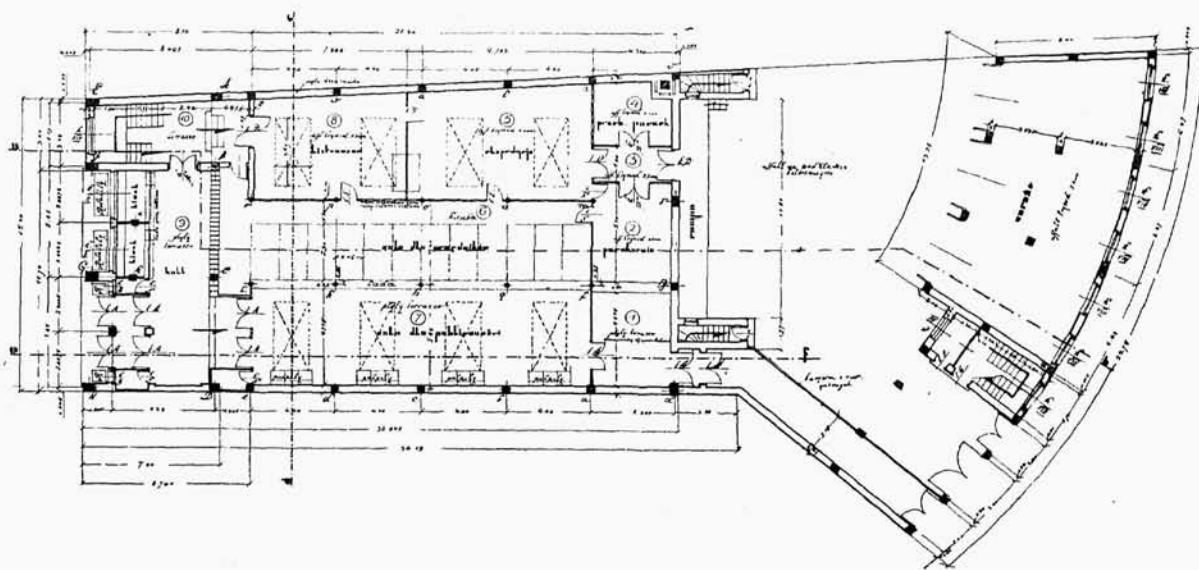
Praca Oddziału odbywała się w poszczególnych dzia-

łach: projektodawczym, konstrukcyjnym, urządzeń instalacyjnych i kosztorysowym.

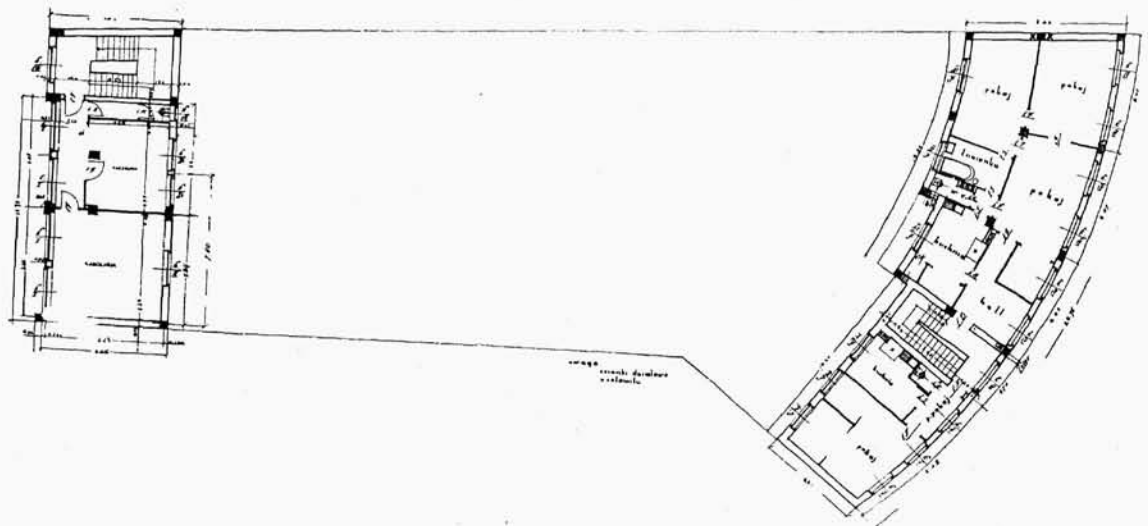
Najpoważniejszą pracą Oddziału było opracowanie projektów olbrzymiego gmachu Centrali Telegrafów i Telefonów Międzymiastowych przy ul. Nowogrodzkiej w Warszawie, któremu poświęcimy specjalne miejsce w jednym z następnych numerów naszego pisma. Pozatem, w ciągu swej pięcioletniej działalności Oddział wykonał szereg projektów budynków urzędów pocztowych na terenie całej Polski, m. i. w Sandomierzu (III klasy), w Kaliszu (II kl.), Mikołowie (II kl.), Szopienicach (II kl.), Szarłej-Piekarach (II kl.), Dąbrowie Górniczej (II kl.), Chylonji, w Małym Kacku, Trzebini, Sosnowcu (I kl., w robocie), Przemyślu (I kl., w robocie), Równem (I kl., w rob.), Pińsku (II kl., w rob.) Krynicy (II kl.

Elewacje 1:400.

Rzut parteru 1:400.

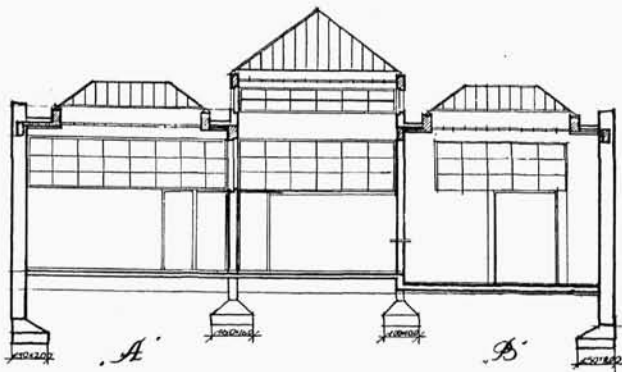

Rzut I piętra 1:400.

4 — 6. Oddział projektów Wydziału Budowlanego M. P. i T., Warsz. Oddziału, arch. Julian Puterman (Warszawa).
 Budynek urzędu pocztowego w Kaliszu. Kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski.

Wnętrze sali operacyjnej.

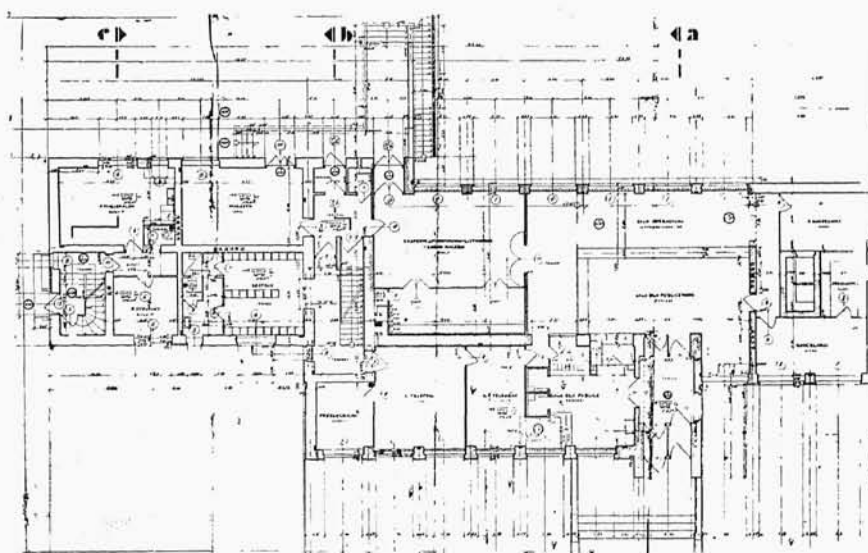
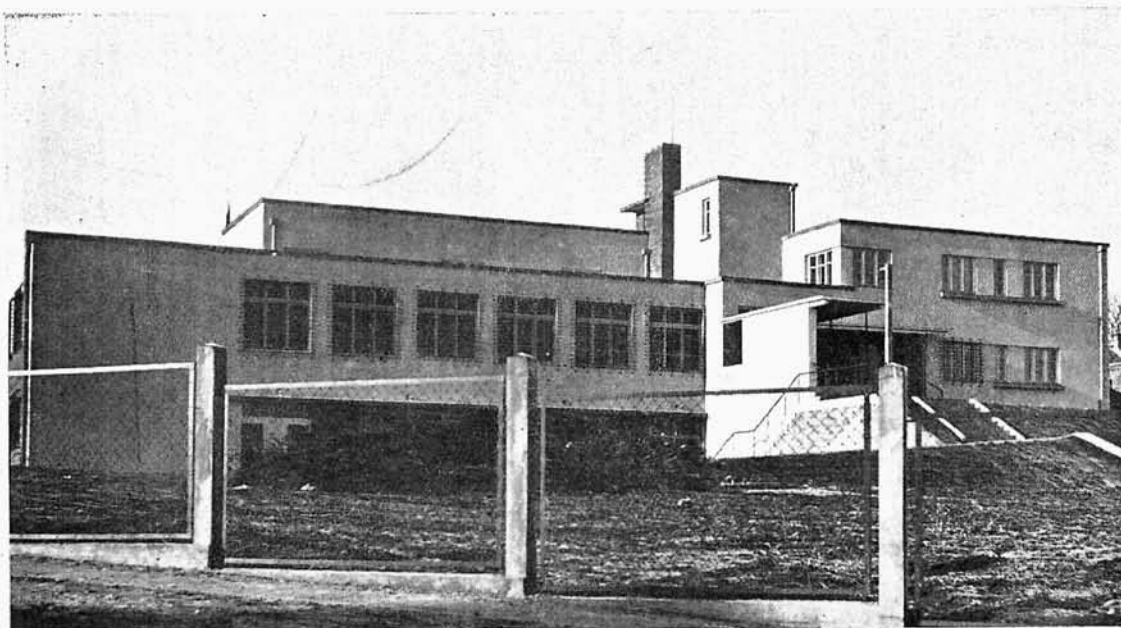
Przekrój poprzeczny.

7 — 9. Oddział projektów Wydziału budowlanego M. P. i T., kierownik arch. Julian Puterman (Warszawa). — (Budynek urzędu pocztowego w Kaliszu. Kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski.

w rob.), budynek pocztowy na moło w Gdyni, oraz budowle specjalne, jak laboratorium doświadczalne przy fabryce aparatów telefonicznych na Pradze, garaż dla samochodów po-

cztowych na Pradze, radio-stację w Wacynie, stację wzmacniaczkową w Łowiczu, dom mieszkalny dla urzędów pocztowych w Zebrzydowicach, budynki drewniane pierwszej serii osiedla

Rzut parteru 1:400.

10 — 11. Oddział projektów Wydziału Budowlanego M. P. i T., arch.: Julian Puterman i Jan Najman (Warszawa); kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski. Budynek urzędu pocztowo-telegraficznego w Sandomierzu.

pocztowców w Babicach pod Warszawą etc. Nadto przeprowadził studia i opracował szkice Urzędu Dworcowego na Czystem, Warszawa II, łącznie z budynkami mieszkalnymi dla urzędników.

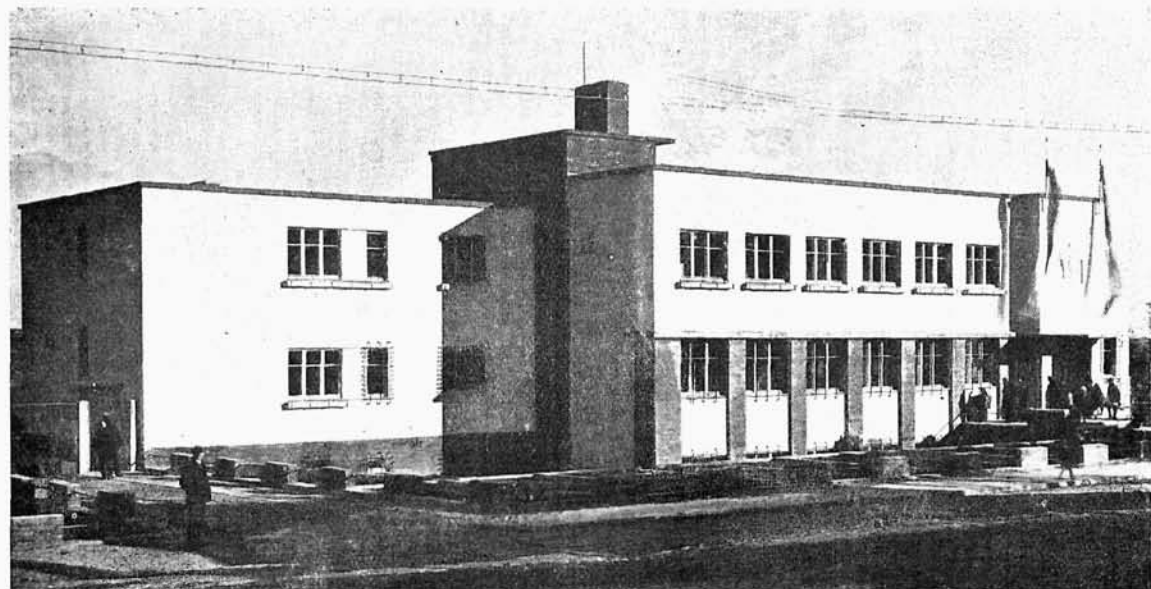
Dla zilustrowania strony architektonicznej Oddziału Projektów podajemy obecnie dwa budynki Urzędów pocztowych w Kaliszu i Sandomierzu.

Budynek Urzędu pocztowego II-ej klasy w Kaliszu (rys. 2—8) zbudowany jest na wąskiej działce, wychodzącej

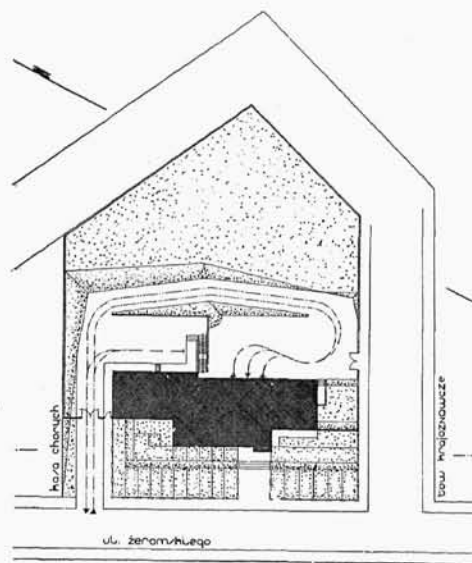
na dwa fronty. W budynku przy ul. Warszawskiej mieszczą się biura urzędu pocztowego i wejście do oddz. listowo - kasow. zaś od strony ul. Grodzkiej budynek mieszkalny dla funkcjonariuszy urzędu i wejście do oddziału pocztowego, oraz oddzielony od ruchu pieszego wjazd na podwórze pocztowe. Oba oddziały mają połączenie wewnętrzne. Dwie sale operacyjne, mieszczące się na parterze, znajdują się pod stałą obserwacją naczelnika urzędu, którego gabinet mieści się na I-szem ptr. i posiada okno, wychodzące na salę operacyjną (rys 4).

Konstrukcja budynku żelazo-betonowego wypełniona

Elewacja przednia.

Wejście główne.

Sytuacja.

12 — 13. Oddział projektów Wydziału Budowlanego M. P. i T., arch.: Julian Puterman i Jan Najman (Warszawa); kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski. Budynek urzędu pocztowo-telegraficznego III klasy w Sandomierzu.

cegłą dziurawką. Ścianki działowe solomitowe, ocieplenia sufitów też solomitowe. Wyprawa zewnętrzna terrazyt. Dach płaski, tarasowy systemu „Metasfalt”.

Wnętrza sal operacyjnych: podłogi z lastrico, ściany wyłożone terrazytem, wierzchy lad z czarnego szkła i białego metalu. Kubatura 5.862 m³. Koszt budowy wraz z administracją zł. 423.838, Cena 1 m³ — zł. 72.30. Rok wykonania 1930 — 33.

Budynek urzędu pocztowo-telegraficznego III kl. w Sandomierzu, typowy dla małego miasta (rys. 10—13). W budynku tym oddział pocztowy połączony jest z oddziałem listowokasowym, dział zaś telegraficzno-telefoniczny wyodrębniony.

Mieszkania funkcjonariuszy skomasowane w osobnej części budynku, związanej z całością.

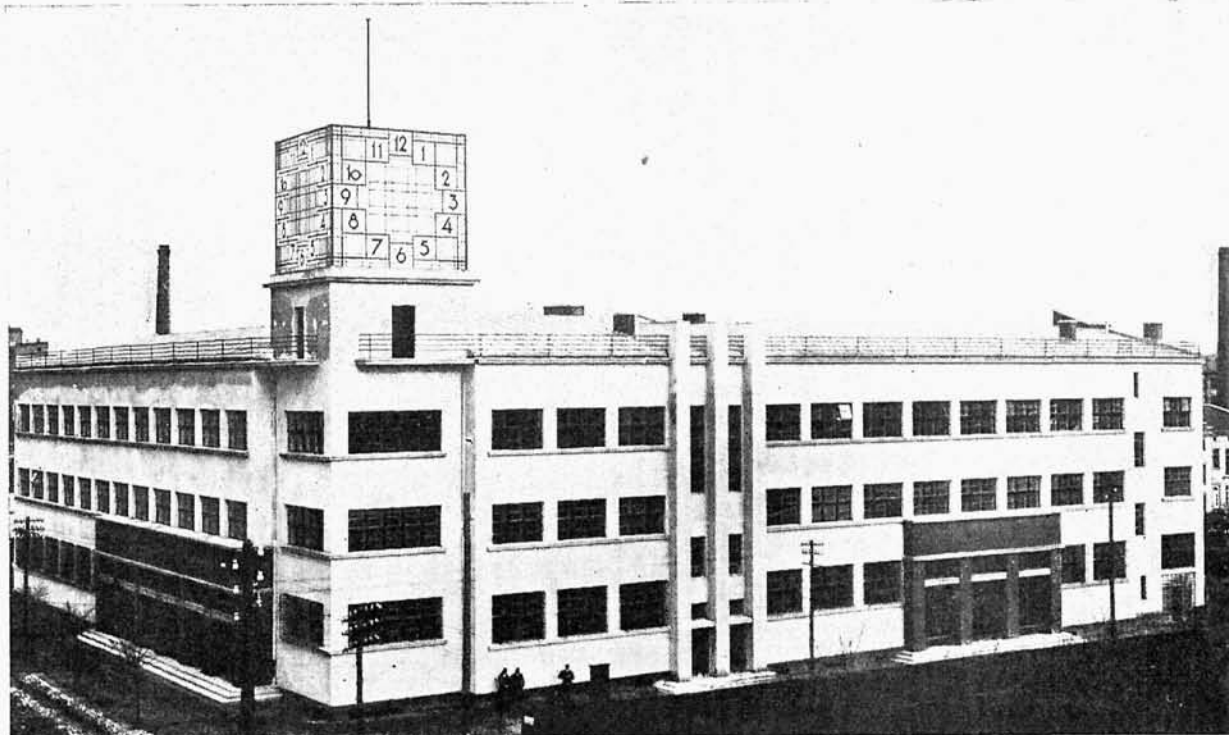
Dzięki nierówności terenu sutereny od strony podwórza wykorzystane na garaże i składy, oraz 1-o pokojowe mieszkanie.

Konstrukcja ceglana, stropy żelazo-betonowe. Dach płaski, systemu „Metasfalt”, z blachy aluminiowej. Wyprawa terrazytowa.

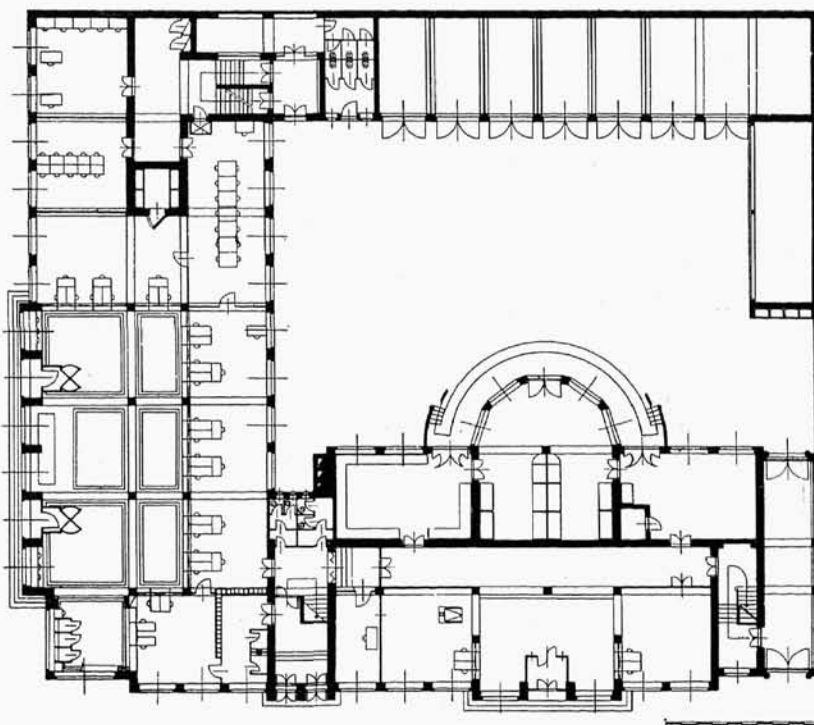
Kubatura budynku 4864 m³. Koszt budowy 309405 zł. Cena 1 m³ — 63,65 zł.

Rok wykonania budynku — 1931.

w.

Gmach wykonano w konstrukcji ramowo-żelbetowej. Fasada wapienno-cementowa, portale i cokół z cegły klinkierowej.

Rzut parteru 1:500.

14 — 15. Gmach poczty w Częstochowie. Projekt. prof. dr. Adolf Szyszko-Bohusz (Kraków), Szczegóły i kierownictwo budowy: inż. Fryderyk Tadanier (Kraków).

GARAŻ DLA SAMOCHODÓW POCZTOWYCH.

Garaż dla samochodów pocztowych wzniesiony został w 1930 r. na Pradze w Warszawie. Hala samochodowa obliczona jest na 46 dużych wozów o długości 7 m. i 24 motocykli. Kubatura budynku ok. 13000 m³.

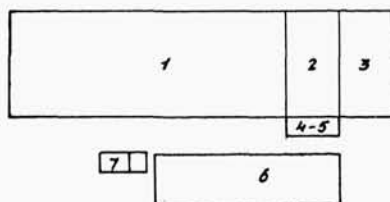
Konstrukcja pokrycia hal, wykonana wg. pomysłu inż. Wademara Radłowa; przedstawia szereg momentów interesujących i poniżej podajemy opis tej konstrukcji przez autora.

ZASTOSOWANIE ŁUKU 2-PRZEGUBOWEGO ŻELAZO-BETONOWEGO, ZE ŚCIĄGACZEM PRZY BUDOWIE GARAŻU.

Stosowanie łuków 2-przegubowych ze ściągaczami, jako konstrukcji niosącej pokrycie hal, — nie przedstawia nic nowego; — jednakże przy wykonaniu tego rodzaju konstrukcji, wyłaniają się kwestje, które nie zostały jeszcze w jednolity sposób rozstrzygnięte przez naukę i doświadczenie.

Niżej przedstawiamy dane, odnoszące się do budowy garażu dla samochodów pocztowych w Warszawie i sposobu zastosowanego przy wykonaniu łuków. Rozwiązanie zadania i zaprojektowanie garażu pod względem architektonicznym i czystospecjalnym należy do Inż. J. Putermana i Inż. S. Lisickiego. — przezemnie zaś była opracowana część konstrukcyjna.

Cały zespół składa się z następujących części: 1) hala samochodowa, 2) warsztaty, 3) magazyn samochodowy, 4) biura, 5) mieszkania, 6) składy. (Rys. a)

Rys. a.

Przy zaprojektowaniu hali, była przeprowadzona zasada ciągłości ruchu jednokierunkowego, przez co została osiągnięta łatwość kontroli ruchu, zmniejszony do minimum przebieg samochodów luzem i wykluczone zamieszanie.

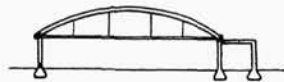
Przy zaprojektowaniu hali dążono do stworzenia możliwie większej wolnej wewnętrznej przestrzeni, ze względu na ruch samochodów; przytem było opracowane kilka wariantów.

Wariant konstrukcji, podany szematycznie na rys. b

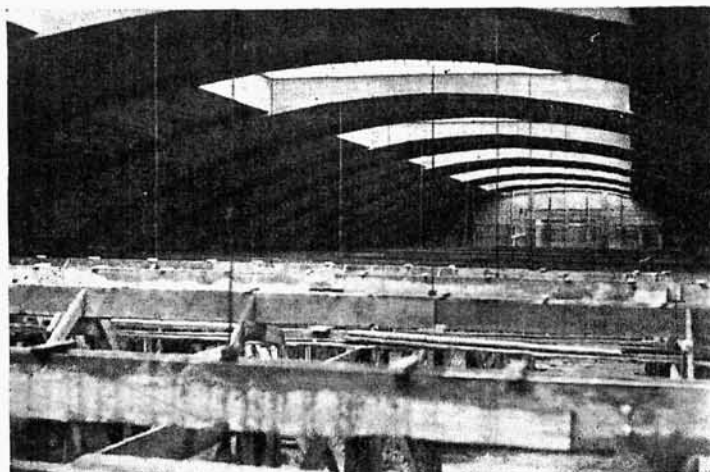

Rys. b.

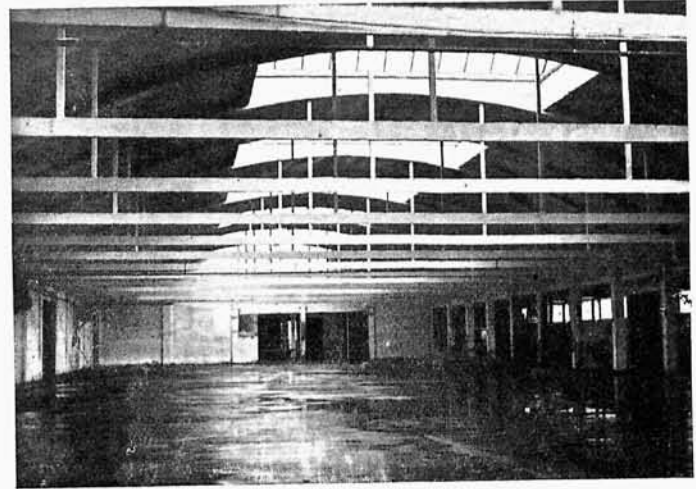
był odrzucony, ponieważ był droższy od konstrukcji, przedstawionej szematycznie na rys. c.

Rys. c.

16—19. Oddział projektów Wydziału Budowy M. P. i T., arch. Julian Puterman, inż. S. Lisicki i inż. Waldemar Radlow (Warszawa). Garaż pocztowy przy ul. Ratuszowej na Pradze w Warszawie.
Kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski (Warszawa).

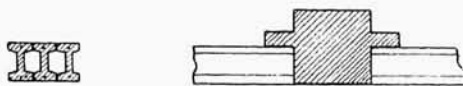
20 — 21. Oddział projektów Wydz. Bud. M. P. i T., arch. Juljan Puterman, inż. S. Lisicki i inż. Waldemar Radlow (Warszawa). Garaż pocztowy przy ul. Ratuszowej na Pradze w Warszawie. Kierownik budowy arch. Wacław Piotrowski.

Z porównania szemat. rys. b i c. wynika, że przy zaprojektowaniu hali w/g ostatniego szematu — $\frac{1}{5}$ przestrzeni są pokryte konstrukcją, pracującą przeważnie na siłę osiową, gdy w pierwszym wypadku mamy wszędzie poważne momenty zginające.

Różnica objętości żelazobetonu wynosiła około 7 m^3 na 1 ramę, — wobec czego do wykonania został przyjęty wariant w/g szem. rys. c.

Całość konstrukcji przedstawia się jako łuk paraboliczny ze ściągaczem o rozp. 23,34 m. i strzałce 4 m., połączony przegubowo z lewa — ze sztywną ramą i opartym z prawa — na słupie wahadłowym. Przekroje łuku, ryglu i słupów są $40 \times 40 \text{ cm}$. Ściągacz jest umieszczony powyżej przegubów i podwieszony w 4 punktach do łuku.

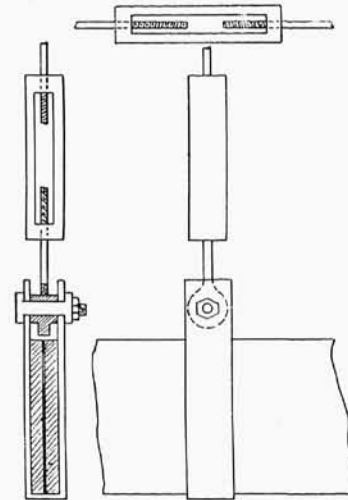
Ramy są rozstawione co 4,65 m. w osiach. Przestrzeń między ramami jest przekryta stropem syst. Rapid. — Strop ten zabezpiecza sztywne powiązanie oddzielnych ram i łuków, ma od spodu i u góry gładką powierzchnię, jest lekki (około 200 kg/m^2) i nie wymaga szalowania. Sposób połączenia jest pokazany na rys. d. Z końców belek Rapid są wypuszczo-

Rys. d.

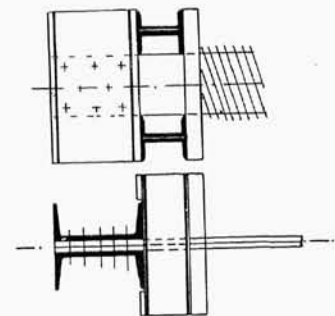
ne pręty, które stanowią uzbrojenie belek; pręty te są zakotwione w ramach. Z boków ram i łuków na całej długości są wypuszczone półki, które tworzą oparcie dla belek Rapid. — Strop był ułożony przed zabetonowaniem ram i łuków, wobec czego, po ukończeniu betonowania — tworzył z nimi całość.

Oprócz tego ramy, wzgl. łuki są połączone w kierunku poprzecznym belkami usztywniającymi: 1) na krawędziach świetlików, 2) przy przegubach i 3) w narożniku ramy sztywnej. Belki „Rapid” zostały od góry przykryte szlichtą grub. 3 cm. z glinowego cementu „Alca-Elektro”; na szlichtę ułożona warstwa wodoszczelna z płótna impregnowanego, obustronnie pokrytego „Izolem”. Ściągacz składa się z żelaza płaskiego — $2 \times 170 \times 15 \text{ m/m}$, połączonych na nity. Ściągacze są podwieszane do łuków na wieszakach, zaopatrzonych w rzymskie mutry. (rys. e).

Rys. e.

Ze względów pożarowych ściągakce, jak również i wieszaki zostały obetonowane (po rozszalowaniu i odbyciu deformacji), — warstwą betonu grub. 3 cm. Na końcach ściągakca są wyrobione i sztywnie z nim połączone — opory dla stóp łuku (rys. f). Urządzeń regulujących długość i natężenie ściągakca niema.

Rys. f.

Konstrukcja została obliczona na obciążenie 1) od wagi własnej (całkowita waga stropu około 300 kg/m^2), 2) od śniegu — 60 kg/m^2 , 3) parcie wiatru — 100 kg/m^2 , 4) wahanie temperatury i skurcz betonu.

Momenty zginające w łuku i ramie wypadły nieznaczne. Rozpór przejęty przez ściągnacz: — od wagi własnej — 29,4 t. i maksymalny 34,8 t.

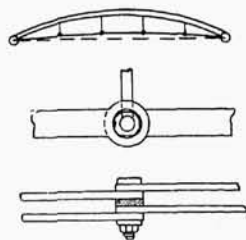
Przy zaprojektowaniu łuku były przyjęte pod uwagę odkształcenia, spowodowane wydłużeniem się ściągnacza pod działaniem rozporu przy jednoczesnym kurczeniu się łuku od siły osiowej. Powyższe odkształcenia występują z chwilą rozpoczęcia pracy łuku w miarę wyszalowania i, jeżeliby geometryczny kształt łuku podczas betonowania ściśle odpowiadał zaprojektowanemu, — łuk, po rozpoczęciu pracy i odbyciu deformacji, — byłby w warunkach odmiennych od przyjętych do obliczenia (rys. g).

Rys. g.

Dla zapobieżenia temu istnieje kilka sposobów; zadanie sprowadza się do wykonania łuku, któryby, po przyjęciu obciążenia, pracował przy zachowaniu warunków, przyjętych jako założenie.

Bardzo pomysłowe rozwiązanie tego zadania znajduje się w dziele Prof. D-ra E. Mörscha „Der Eisenbetonbau, Seine Theorie und Anwendung, V Auflage, II Band, 2 Lieferung S 179, — polegające na podciąganiu ściągnacza przez skracanie długości wieszaków, podtrzymujących ściągnacz (rys. h). Przytem wieszaki są zaopatrzone w rzymskie mutry, przez nakręcanie których ściągnacz się podciąga. Ściągnacz musi w tym wypadku składać się z oddzielnych ognisk, połączonych przegubowo.

Rys. h.

Ze względu na bardzo szybkie tempo wykonania robót i możliwe zredukowanie kosztów, co wymagało jaknajdalej idących uproszczeń konstrukcji, — sposób prof. Mörscha nie mógł być w danym wypadku zastosowany.

Inny, również bardzo pomysłowy sposób, podany przez Dra. Inż. F. Dischingera, Dyrektora T-wa Dyckerhoff & Widmann, opisany w „Beton und Eisen“ 1932 H. 20 — i polegający na bezpośrednim podciąganiu ściągnacza za pomocą lewara hydraulicznego, (z zaklinowaniem w podciągniętym położeniu), — też nie mógłby być w danym wypadku zastosowany i z tychże samych względów. Szukając możliwie prostego sposobu, zatrzymano się na podanym niżej:

Idea tego rozwiązania, zaproponowana przezemnie, jest oparta na następujących rozważaniach: — jeżeli łuk, po przejściu obciążenia przechodzi przez pewne deformacje, w rezultacie których zmienia swój kształt, przyczem zmiana ta powoduje inny niż przyjęto w obliczeniu rozkład sił i naprężeń, — to odwrotnie — możliwym jest nadać łukowi przy

zabetonowaniu taki kształt, żeby deformacje, które zajdą po obciążeniu łuku sprowadziły zmieniony kształt z powrotem do teoretycznego, przy którym rozkład sił i naprężenie będzie ściśle odpowiadał obliczonym. — To znaczy, że przy betonowaniu łuku należy jego elementom geometrycznym zgóry nadać odkształcenie takie, żeby deformacje wywołane przez obciążenie — sprowadziły te odkształcenia do zera; t. j. nadane zgóry odkształcenia — winne mieć wartość rzeczywistą, lecz znak — odwrotny (rys. i)

Rys. i.

W danym wypadku wydłużenie ściągnacza wynosiło:

$$\Delta l = 0,755 \text{ cm. t. j. } \frac{0,755}{2,334} \approx \frac{1}{3,000} l$$

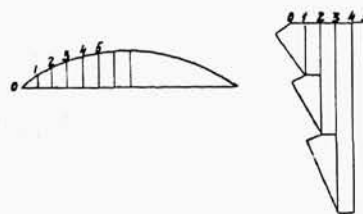
a nagięcie łuku w kluczu

$$\max \varrho = 2,675 \text{ cm. t. j. } \frac{2,675}{400} = \frac{1}{146} f$$

Różnice powyższe są stosunkowo nieduże i praktycznie na rozpór i siłę osiową prawie że nie wpływają (w danym wypadku ΔH — stanowiło ułamek od 1%) — Momenty gnące, z powodu nadania łukowi parabolicznego kształtu — są małe i deformacje są zależne wyłącznie od H i N .

Wobec tego, że zasiągnięta w tej sprawie opinia prof. Dra. Mörsch'a wypadła nieprzychylnie, chociaż dostatecznych rzeczowych powodów prof. Mörsch nie przytoczył, M. P. T. zwróciło się do prof. Dra. St. Kunickiego z prośbą o rozstrzygnięcie tego zagadnienia. Po uzyskaniu całkowitej aprobaty przez prof. Dr. St. Kunickiego przyjętej metody, — projekt był oddany do wykonania.

Na podstawie powyższych rozważań zostały obliczone według Williota wydłużenie się ściągnacza i skurczenie się łuku i wyznaczone wykresnie odkształcenie poszczególnych punktów łuku i ściągnacza (rys. j).

Rys. j.

Przy wykonaniu łuku na miejscu, —

- 1) każdy punkt osi łuku był podwyższony o wartość przyszłego osiadania i
- 2) ściągnacz był skrócony o wartość przyszłego wydłużenia, zgodnie z wykresem.

Szalowanie było podparte na dębowych klinach. Ugięcie łuku, położenie i natężenie ściągnacza były mierzone podczas rozszalowania i dały rezultaty całkowicie odpowiadające obliczeniowym, w czem prawidłowość przyjętej metody znalazła swoje praktyczne potwierdzenie.

Inż. Waldemar Radlow.

1. Zachodnia strona placu Napoleona z uwidocznionym gmachem Tow. „Prudential” w Warszawie.

BUDOWA GMACHU TOWARZYSTWA UBEZPIECZEŃ „PRUDENTIAL” W WARSZAWIE.

Budowę fundamentów gmachu rozpoczęto w pierwszej połowie sierpnia 1931 r. i ukończono w drugiej połowie listopada tegoż roku^{*)}. Budowa ta obejmowała konstrukcję żelbetową o objętości ok. 2000 m³ betonu, uzbrojonego 190 tonn żelaza. Podstawową część konstrukcji stanowi jednolita płyta żelbetowa pod wieżą o grubości 1.20 m., żebrowana, zagłębiona o 6.20 m. niżej poziomu chodnika. Fundamenty pod pozostałą częścią budynku wykonane są bądź jako ławy, bądź jako oddzielne stopy, częściowo zastosowane są belki kratowe i ramownice. Powyżej górnego podziemia, t. j. poziomu 1.80 m. nad chodnikiem, konstrukcja wykonana jest jako szkielet stalowy, przy przypasowaniu którego, poza obciążeniami normalnymi, miano na uwadze parcie wiatru. W celu przejścia tegoż, zastosowano zastrzały przekątne wzdłuż całej wysokości ścian szczytowych wieży, a także usztywnienia poziome w stropach. Poszczególne elementy konstrukcji wykonane zostały w warsztatach przy zastosowaniu spawania, łączenie na budowie odbywało się za pomocą nitowania. (Bliższe szczegóły konstrukcji fundamentów i szkieletu — patrz art. prof. St. Bryły w „Przeglądzie Budowlanym” Nr. 10 z r. 1932).

Montaż szkieletu stalowego trwał około 3 miesięcy i ukończonym został z wiosną 1932. Latem i jesienią tegoż roku wykonane było wypełnienie szkieletu cegłą, przy użyciu przeważnie bloków cegły pustakowej, o wymiarze podwójnej lub poczwórnej cegły, w przeliczeniu na cegłę normalną ok. 1.250.000 sztuk. Dla ochrony konstrukcji od rdzy i ognia, a zarazem zmniejszenia jej akustyczności, otulono, względnie wypełniono ją cementem oraz obmurowano cegłą trocinową. Grubość murów zewnętrznych — zasadniczo 1½ cegły pustakowej, w kondygnacjach dolnych większa — dla otulenia konstrukcji.

Przy wyborze stropów powodowano się w pierwszym rzędzie możliwie małym ciężarem własnym, Zastosowano

^{*)} Plany i opis gmachu patrz „Archit. i Bud.” Nr. 11 z 1931 r.

we wieży stropy „Isteg”, w części 5 piętrowej stropy systemu inż. Hanny (stropy żeberkowe, wypełnione pustakami z lekkiego betonu, w danym wypadku z mieszaniny cementu, piasku, wapna i trocin, odpowiednio spreparowanych).

Wszystkie stropy zaopatrzone są w warstwę izolacyjną, przeciwakustyczną, (jak np. Celotex, Ensonit), układaną pod ślepami podłogami. Ponadto zastosowano w szerokim zakresie przeciwakustyczną izolację pionową ścianek działowych korkiem, który ponadto użytym został przy izolowaniu od wstrząsów fundamentów maszyn dźwigowych i szymbów.

Ze względu na możliwość silniejszego przewiewu w górnych kondygnacjach wieży, zewnętrzne jej mury, poczynając od 6 piętra wwyż, wyłożone zostały korkiem o grubości 3 cm. Odrębnie traktowane są zabezpieczenia od wód opadowych i wilgoci. Wszystkie tarasy gmachu izolowane są ołowiem. Podziemia, niezależnie od użycia ochronnych materiałów bitumicznych, są zdrenowane.

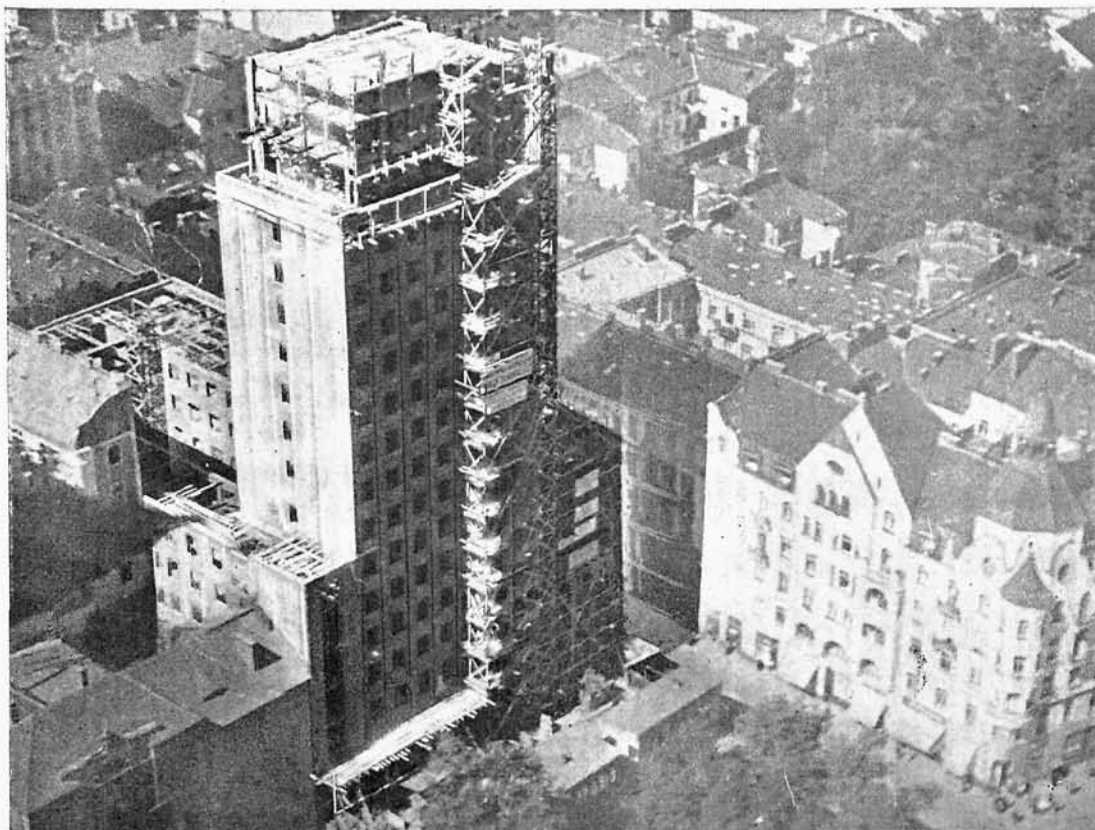
W gmachu wykonano izolację nowoczesnego typu. Woda zimna tłoczona będzie automatycznie do zbiorników, umieszczonych na 16 piętrze, wodę ciepłą z centralnego zaopatrzenia doprowadza się do łazienek, umywalni i kuchni na wszystkich piętrach. Budynek ogrzewany jest — przy zastosowaniu poraz pierwszy w Polsce — parą o ciśnieniu niższym 1 atm., systemem Dunham D. Nezentel-Vacuum, pozwalającym w miarę potrzeby na uzyskanie w grzejnikach temperatury 60°—100° C. Parę tę wytwarzają 4 kotły Strebła o powierzchni ogólnej 176 m², umieszczone w dolnym podziemiu pod wieżą. Oddzielny kocioł „Reka” wytwarza ciepłą wodę. Urządzono w górnym podziemiu centralną pralnię i suszarnię gazową.

Gmach posiada w podziemiach i przyziemiu wentylację tłoczoną, oraz ssącą w kondygnacjach górnych. Wyraża się ona siecią przewodów z blachy cynkowej o ogólnej długości ok. 3 klm. Wentylacja lokali biurowych do 5-go piętra włącznie doprowadzona jest do kanałów zbiorowych w ko-

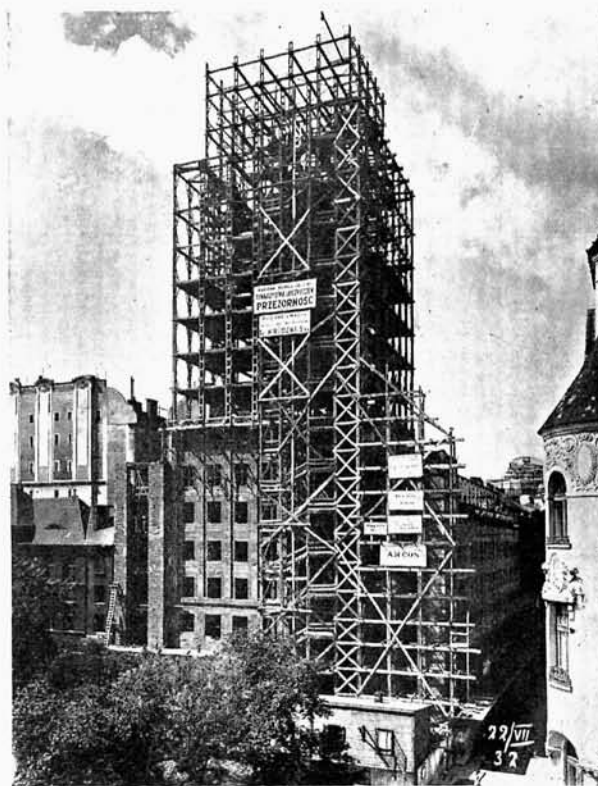

Widok od strony Placu Napoleona.

2. Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential” w Warszawie.

Widok z lotu ptaka.

Montowanie szkieletu żelaznego.

2—3. Arch. Marcin Weinfield (Warszawa). Gmach Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential“ w Warszawie.

Widok ogólny
w czasie budowy

10. Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach Tow. Ubezp. „Prudential” w Warszawie.

Instal. wodoc. zimnego, pożarow. i wody ciepłej, stacji pomp centraln. przygotow. wody ciepłej, wykonuje *Towarzystwo DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI, S. A.* Warszawa.

Instal. Centr. ogrzewania próżniowo - różnicowego oraz wentyl. mechan. wykonuje *f-ma JÓZEF KAMLER i S-ka, Inż.* Warszawa.

Okucia do drzwi i okien wykonuje *f-ma BRACIA LUBERT, S. A.,* Warszawa.

Izolacje ścian płytami korkowymi i krycie dachów „Bitumina” wykonuje *Fabryka Materiałów Izolacyjnych „ORŁOROG”,* Warszawa.

Budowę wykonuje *Towarzystwo Przemysłu Metalowego K. RUDZKI i S-ka, S.A.* Warszawa.

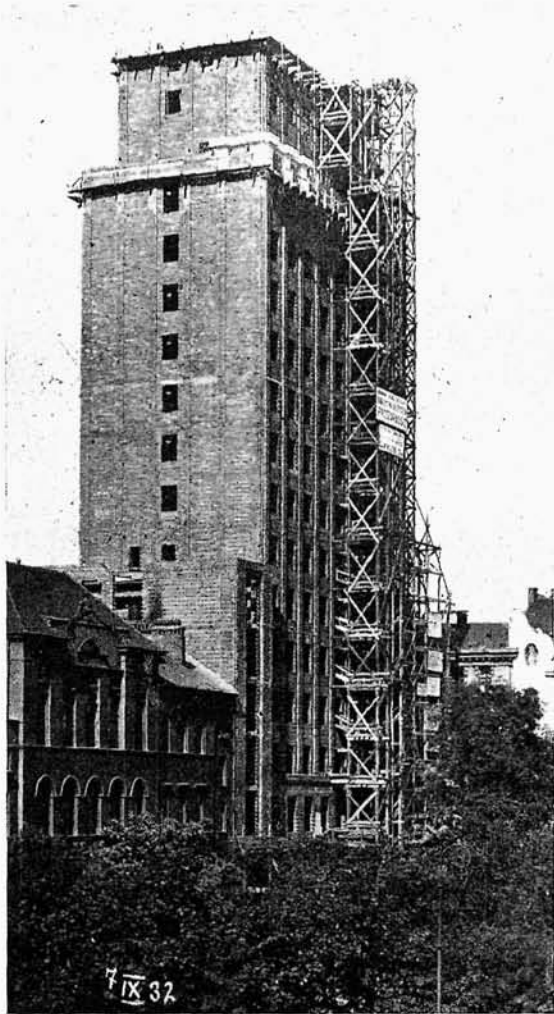
rytarzach, których wyloty zakończone są motorowemi eks-haustorami.

W podziemiu dolnem umieszczono własną transformatornię, przetwarzającą prąd na napięcie 211 volt dla światła i napędu dźwigów. Tych ostatnich jest ogółem 6, we wieży 2. Dzwig główny, obsługujący mieszkania we wieży — 0.80 m/sek.

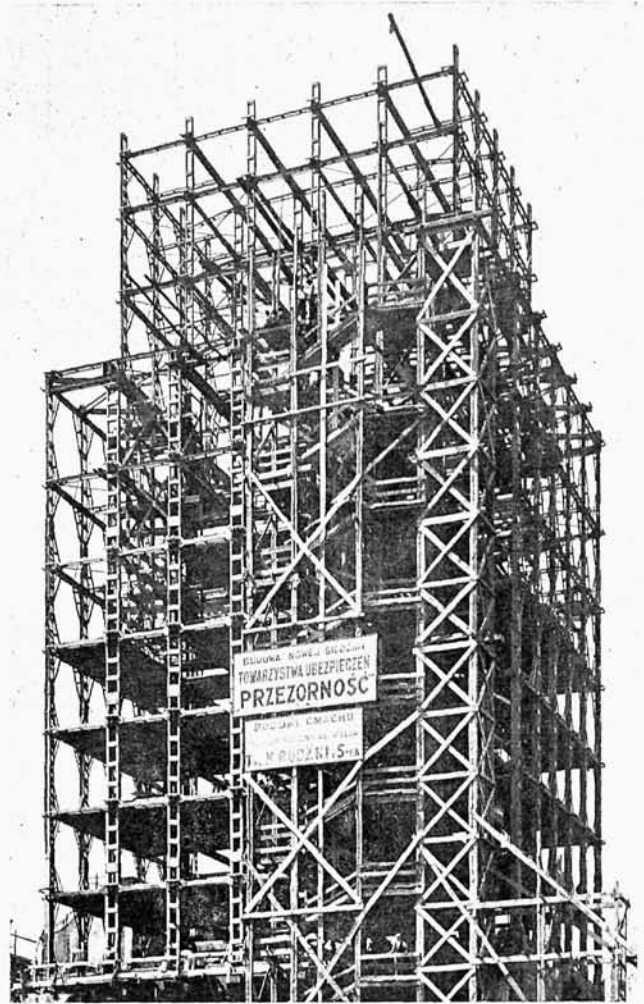
Z urządzeń prądu stałego wymienić należy sygnalizację świetlną w lokalach biurowych, sygnalizację przeciwpożarową oraz instalację zegarów elektrycznych. Mieszkania posiadają chłodnice (frigidaire).

Ukończenie budowy przewiduje się jesienią r. b.

Marcin Weinfeld.

Fragment budowy.

Fragment konstrukcji żelaznej.

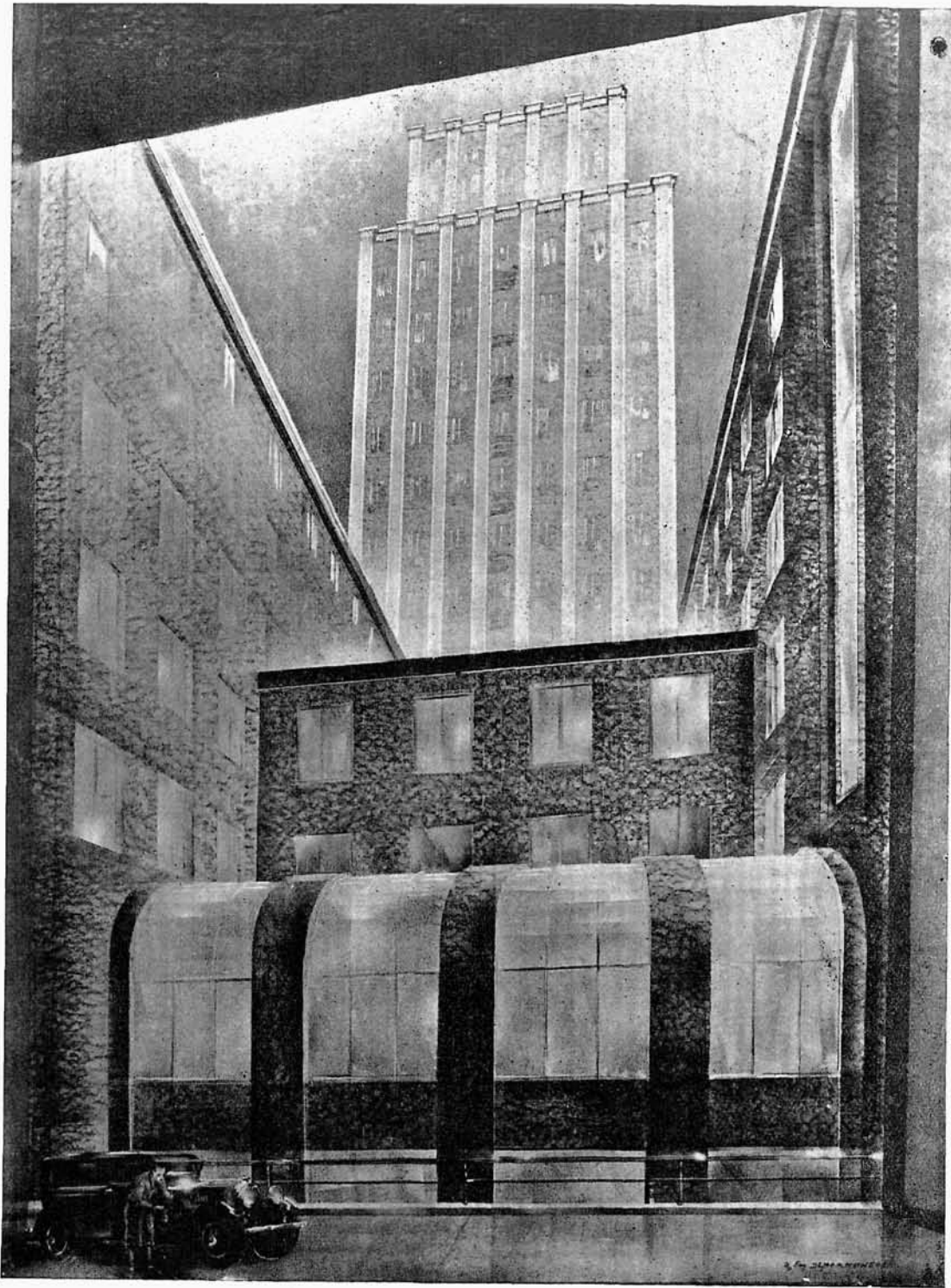
Montaż.

Konstrukcja wieży.

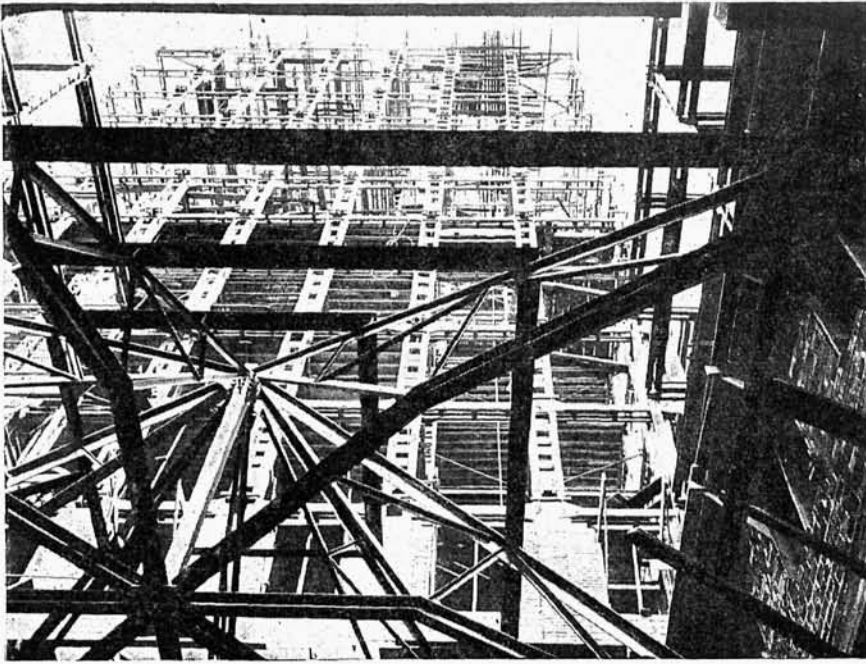

5 — 9. Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential” w Warszawie.

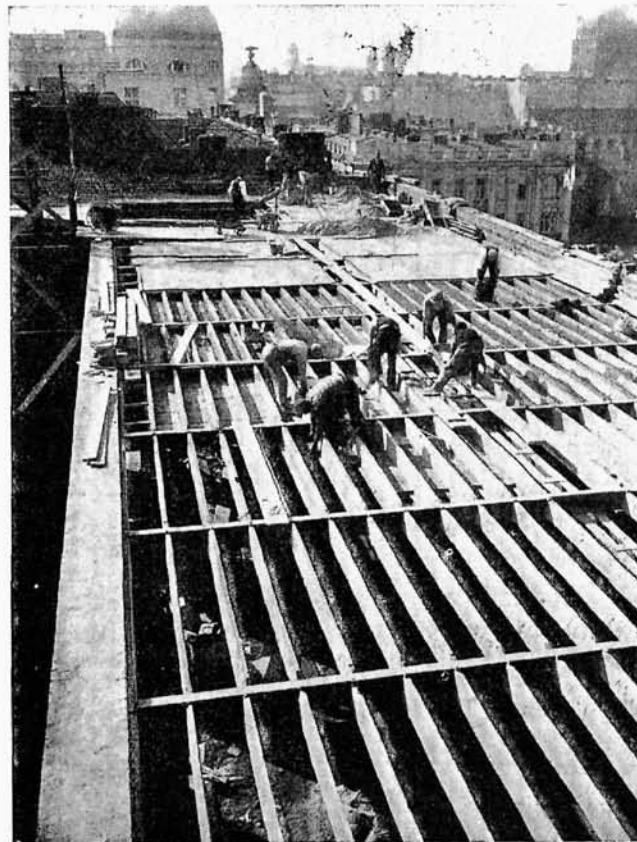

Widok na wieżę z dziedzińca.

15. Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa). Gmach Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential” w Warszawie.

*Konstrukcja
żelazna.*

Układanie stropów.

Instal. wodoc. zimnego, pożarow. i wody ciepłej, stacji pomp centraln. przygotow. wody ciepłej, wykonuje Towarzystwo DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI, S. A. Warszawa.

Sygnalizacje świetlne, telefony automatyczne i piorunochrony wykonuje f-ma ERICSSON P. A. S. E., Warszawa.

Dźwigi wykonuje f-ma ROMAN GRO-NIOWSKI, S. A., Warszawa.

Instal. Centr. ogrzewania próżniowo - róż-nicowego oraz wentyl. mechan. wykonuje f-ma JÓZEF KAMLER i S-ka, Inż. Warszawa.

Okucia do drzwi i okien wykonuje f-ma BRACIA LUBERT, S. A., Warszawa.

Izolacje ścian płytami korkowymi i kry-cie dachów „Bitumina” wykonuje Fabryka Materiałów Izolacyjnych „ORŁOROG”. Warszawa.

Budowę wykonuje Towarzystwo Przemysłu Metalowego K. RUDZKI i S-ka, S.A. Warszawa.

Roboty terrakotowe i glazurowe wykonuje f-ma JÓZEF WEKSTEIN, Warszawa.

Okna szwedzkie „Hazel-Staloszwed”, okna wystawowe, plafon, drzwi alpakowe i sta-lo-płytowe wykonuje f-ma H. ZIELEZIN-SKI wł. Inż. K. Kubacki, Warszawa.

Obmurowanie części podwórza.

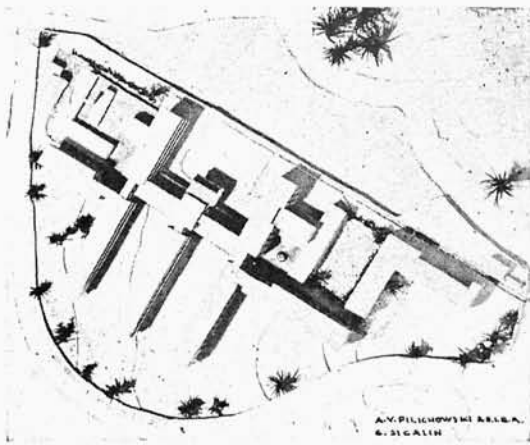

11 — 14. Arch. Marcin Weinfeld (Warszawa), Gmach Towarzystwa Ubezpieczeń „Prudential” w Warszawie,

PROJEKT KONKURSOWY NA GMACH SZPITALA OGÓLNEGO I AMBULA-TORJUM W SCARBOROUGH (ANGLJA).

Koncepcją autorów było zaprojektowanie szpitala o roz-wiązaniu pośrednim między układem poziomym, a piono-wym. Zastosowano system pół-pawilonowy, to znaczy, że

sale chorych tworzą oddzielne pawilony, według rodzajów chorych, ale stanowią jednocześnie zwartą całość z resztą centralnego budynku.

Plan sytuacyjny (model).

Widok ogólny (model).

Przekrój poprzeczny.

Rzut parteru.

1 — 5. Arch.: Piłichowski A. R. I. B. A. (Anglja) i G. Sigalin S. A. P. (Warszawa). Projekt konkursowy na gmach szpitala ogólnego w Scarborough.

Podział funkcjonalny przeprowadzony został zarówno w pionie, jak i w poziomie. W rzucie poziomym gmach dzieli się na blok administracyjny (administracja, kuchnia, jadalnia i mieszkania lekarzy i niższej służby, ambulatorjum, apteka, zabiegi lecznicze i kompleks operacyjny) i na 3 pawilony chorych (wewnętrzny, chirurgiczny i położniczy z oddziałem dziecięcym).

W rzucie pionowym parter, zawierający wyłącznie pomieszczenia mające kontakt na zewnątrz (administracja, kuchnia, ambulatorjum) wyodrębniony jest funkcjonalnie od I-go i II-go piętra, przeznaczonych do bezpośredniej obsługi chorych.

Rozdział ten został uzyskany przez ustawienie pawilonów na słupach, tak że ich dolny poziom użytkowy znajduje się na wysokości I-go piętra. Usunięcie parteru poza wewnętrzny ruch szpitala pozwoliło wyzyskać centralny korytarz bloku administracyjnego, jako łącznik między poszczególnymi pawilonami.

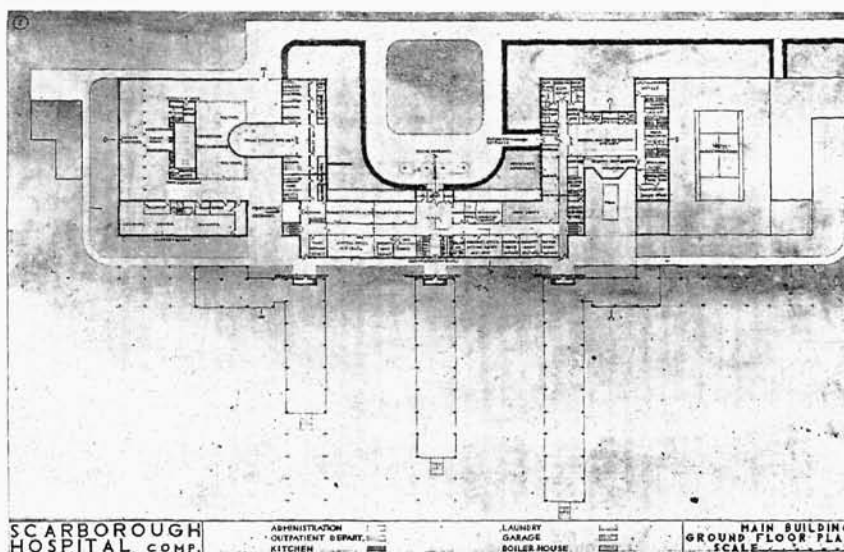
Ustawienie pawilonów na słupach, poza funkcjonalną stroną, posiada szereg zalet natury ekonomicznej i higienicznej.

Przy pochyłości terenu, jaka miała miejsce w danym wypadku, konstrukcja ta pozwoliła uniknąć kosztownych wysokich murów piwnicznych, względnie wykopów, a także usunęła konieczność niwelacji terenu i ułatwiła drenaż.

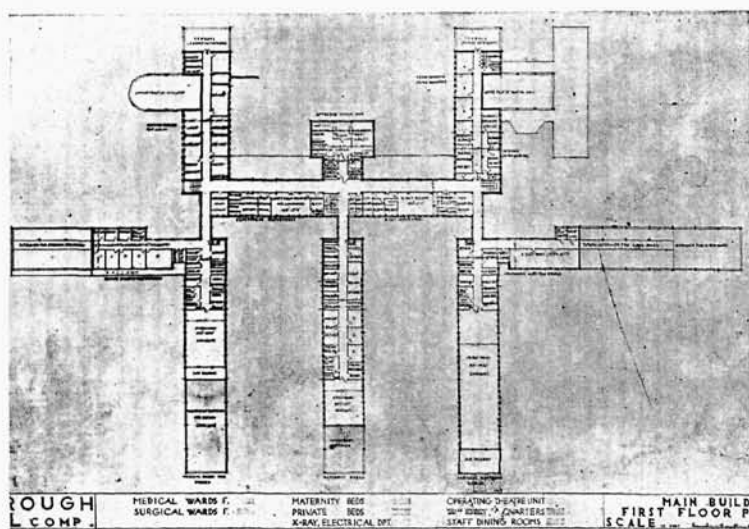
Z drugiej strony system ten stworzył przewiewność zupełną otwartych podwórek pomiędzy pawilonami, ułatwił izolację od wilgoci (izolacja cieplna dolnego stropu nie przedstawia trudności ani technicznej, ani ekonomicznej) i usunął umieszczanie chorych na parterze, postulat wysuwany przez wielu lekarzy.

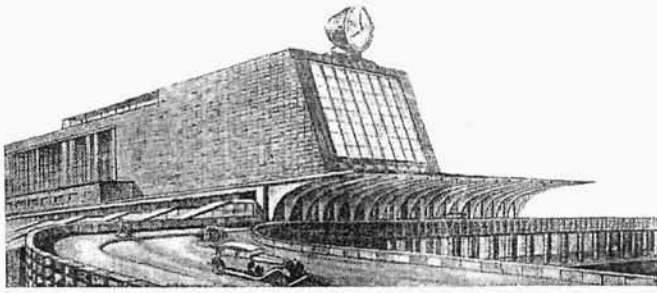
Reasumując, autorzy dążyli przez obranie systemu pośredniego pomiędzy układem szpitala zwartym-pionowym, a pawilonowym-poziomym, do zachowania zalet obu rozwiązań: ekonomii w kosztach budowy i eksploatacji, cechującej układ pionowy, i przejrzystości w planie oraz niezależności funkcjonowania poszczególnych partii szpitala, charakteryzujących układ poziomy.

g. s.

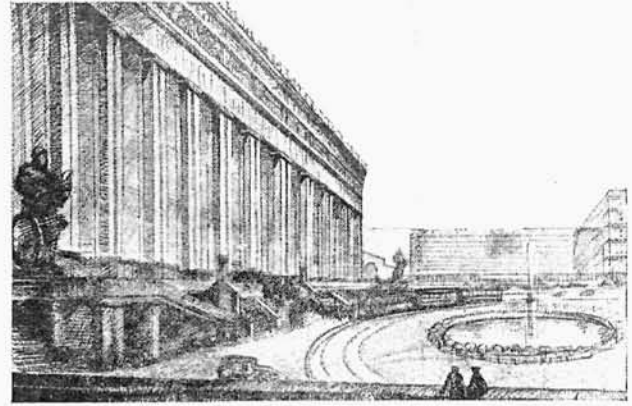

Rzut I piętra.

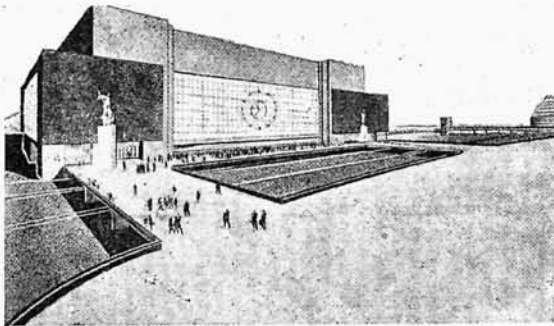

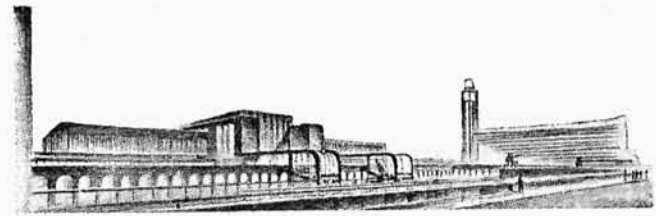
Arch. Jawejn przy współpracy Akuratowa (Leningrad). Projekt konkursowy „Zespół 7 rodzajów transportu” na dworzec Kurski w Moskwie. II nagroda.

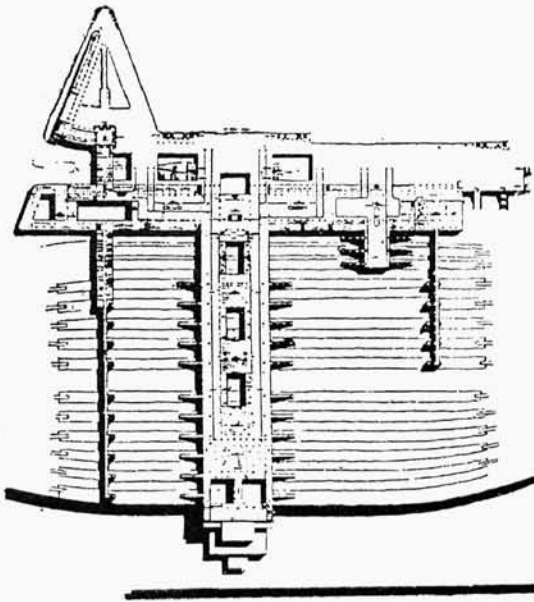
Arch. Żukow i Czeżulin (Moskwa). Projekt konkursowy „Parowóz” na dworzec Kurski w Moskwie. III nagroda.

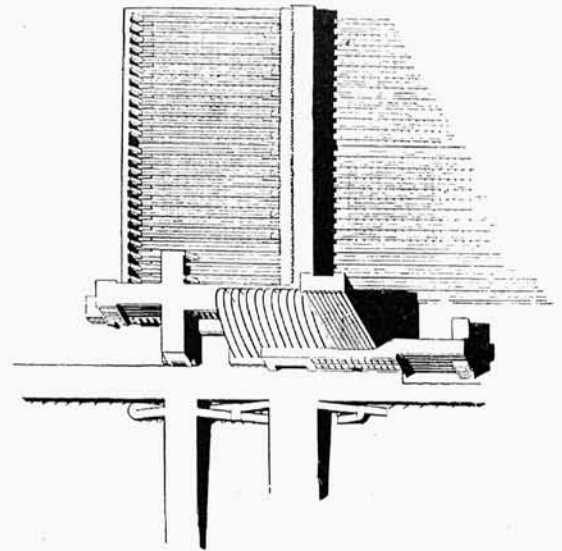
Arch.: Likin i Modorow. Projekt konkursowy „Wrota Miejskie” na dworzec Kurski w Moskwie. V nagroda.

Arch. Ekaust, Aszkinazi, Owaszczenko (Kijów). Projekt konkursowy „Sfinks” na dworzec Kurski w Moskwie. IV nagroda.

Brygada Kijowskiego oddz. Gosprojekttransu. Projekt konkursowy „Centr” na dworzec Kurski w Moskwie. III nagroda.

Brygada Charkowskiego Instytutu Budowlanego. Projekt konkursowy „Do szeregu olbrzymów” na dworzec Kurski w Moskwie. III nagroda.

KONKURS NA PROJEKT DWORCA KURSKIEGO W MOSKWIE.

Konkurs został ogłoszony w związku z rozpoczętą obecnie przebudową węzła kolejowego w Moskwie. Nowy dworzec Kurski ma być obliczony na uruchomienie 260 pociągów i 150.000 pasażerów na dobę.

Na konkurs, jak informuje oficjalny organ „Moskowskoje Stroitelstwo” Nr. 4, nadesłano 44 projekty, poza trzema zamówionymi specjalnie.

Jak donosi sprawozdanie z konkursu, projekty przy-

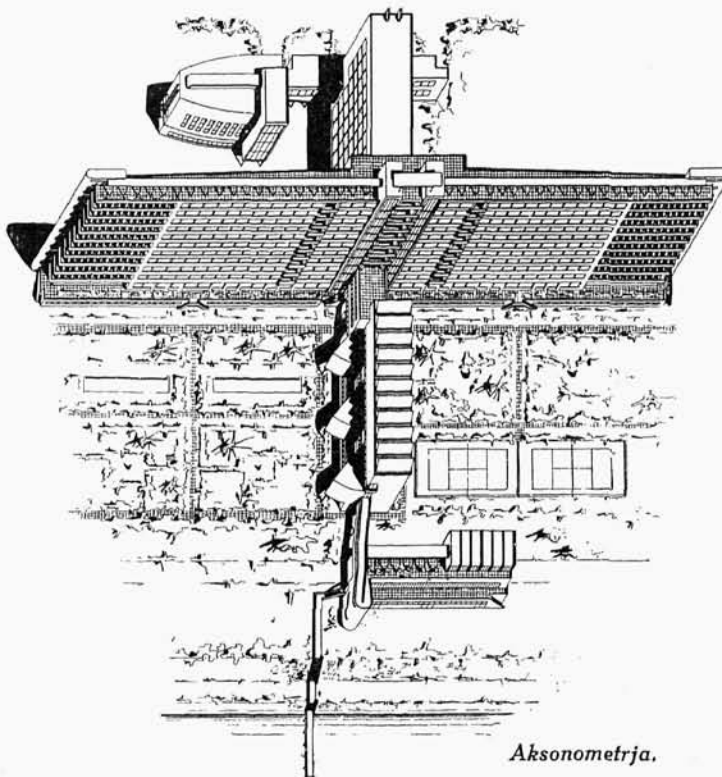
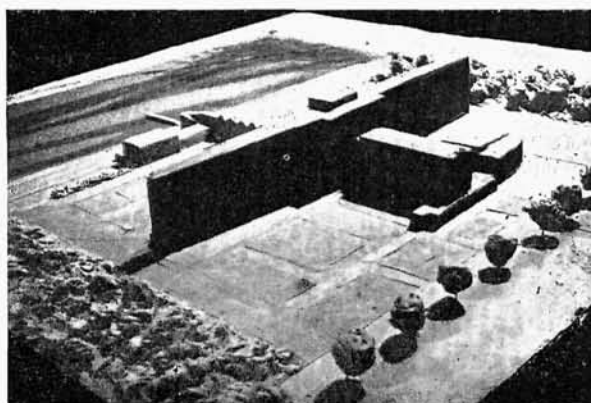
niosły szereg myśli świeżych i nowych w dziedzinie organizacji planu i rozwiązania urbanistycznego placu przed dworcem, jednak żaden projekt nie nadał się do realizacji, a to zwłaszcza z powodu niedostatecznego opracowania architektonicznego.

Ogólna ocena architektury projektów, przytoczona w sprawozdaniu, jest bardzo charakterystyczna dla obecnej polityki architektonicznej Z.S.R.R., podajemy ją przeto poniżej:

„Przy ocenie projektów konkursowych, poprostu jako dział architektury, rzuca się w oczy jedynie zupełny chaos, w którym najtrudniej byłoby ustalić jakiegokolwiek wytyczne drogi osiągniętej. Od uczciwego stwierdzenia swej bezradności, do bezradnych wysiłków w kierunku wyrazistości funkcjonalnej — oto rozpiętość osiągnięć architektonicznych konkursu”.

„Jeżeli w dodatku wziąć pod uwagę, że autorami przeważnej większości projektów jest młódz architektoniczna, to staje się jasne, że nieprawidłowe zrozumienie i realizacja hasła o wykorzystaniu dziedzictwa architektonicznego przeszłości pochodzi nie z powodu braku chęci lub uporu, lecz wskutek braku elementarnej umiejętności operowania tym ogromnym materiałem, wskutek niedostatecznego przygotowania w tej kwestji. Zupełnie jest przeto aktualne wysunięcie sprawy zakładania przy WUZach architektonicznych oraz przy stowarzyszeniach architektonicznych specjalnych kursów dla studjowania klasyki architektonicznej w celu podniesienia poziomu kwalifikacji tych licznych zespołów dostatecznie uzdolnionych architektów, których zdążyła już zdeprawować, obecnie na szczęście przezwyciężona, polityka nihilistycznego kształcenia architektonicznego”. s. w.

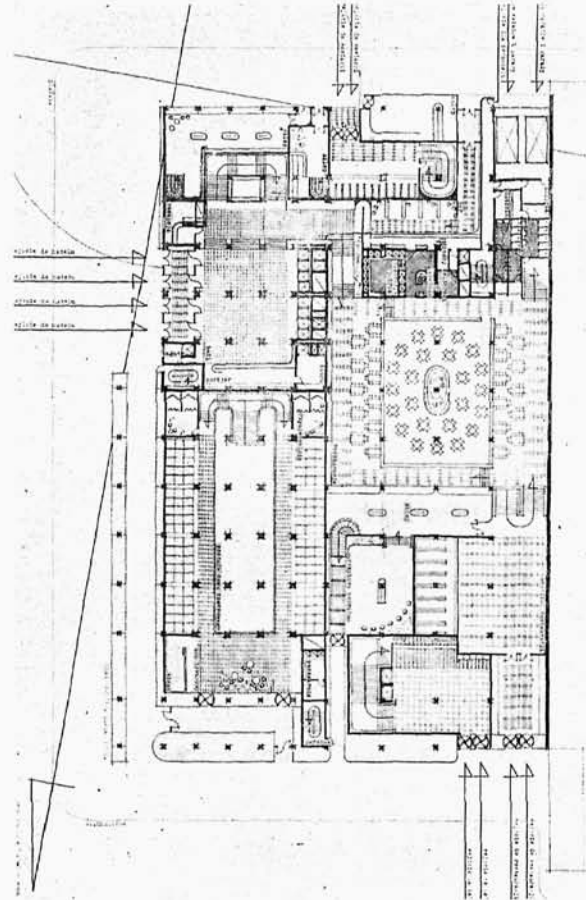
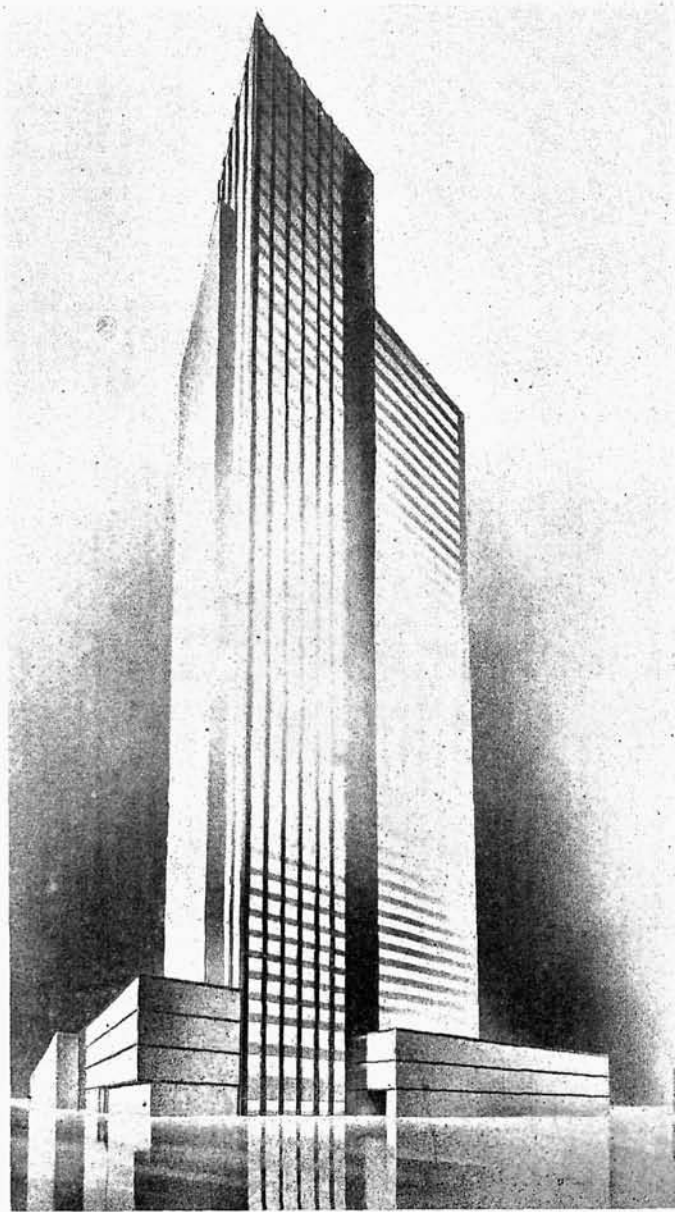
Z DZIAŁALNOŚCI WYDZIAŁU ARCHITEKTURY POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ.

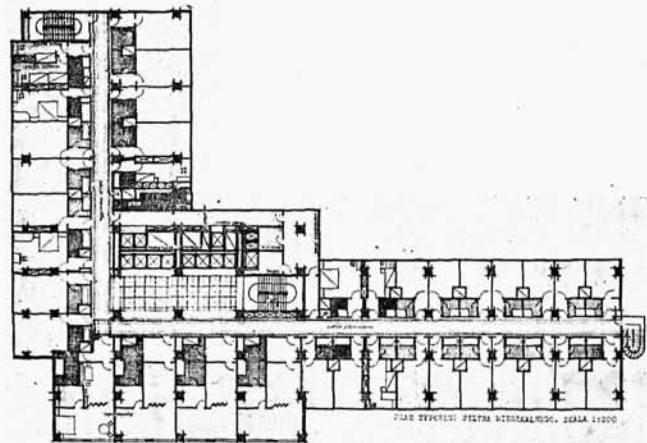
1 — 2. Arch. Aleksander Brzozowski. Praca dyploma z roku akademickiego 1932 — 33. Sanatorium dla młodocianych rekonwalescentów. Katedra prof. arch. R. Świerczyńskiego.

SPIS ABSOLWENTÓW WYDZIAŁU ARCHITEKTURY, KTÓRYM RADA WYDZIAŁOWA PRZYZNAŁA STOPIEŃ INŻYNIERA ARCHITEKTA, W DNIU 6 KWIETNIA 1933 ROKU

1. Ajzenberg Maurycy	9. Chrzanowicz Józef	17. Gomóliński Jerzy	26. Łapińska Zofja
2. Albrecht Stanisław	10. Damiński Bohdan	18. Góralski Cezary	27. Makowiecki Jerzy
3. Ambroziewicz Julian	11. Doria - Dernałowicz Czesław	19. Grinberg Ruwen	28. Mitelman Rubin
4. Araszkiwicz Władysław	12. Fafius Zofja	20. Hubel Abram	29. Ostrowski Janusz
5. Biegański Piotr	13. Ficenes Marjan	21. Jakimowicz Stanisław	30. Palutko Kazimierz
6. Brenmiller vel Brenmirel Mojżesz	14. Frankfurt Naum	22. Jung Waclaw	31. Papiewski Kazimierz
7. Bukowski Stanisław	15. Gierszewski Zbigniew	23. Kowalski Tom	32. Pawlak Mieczysław
8. Bursztyńska Sabina	16. Gliński Jan	24. Lejkam Maurycy	33. Pawlicki Stanisław
		25. Lier Stefan	34. Perelmuter Benjamin

Przyziemie.

Typowe piętro mieszkalne.

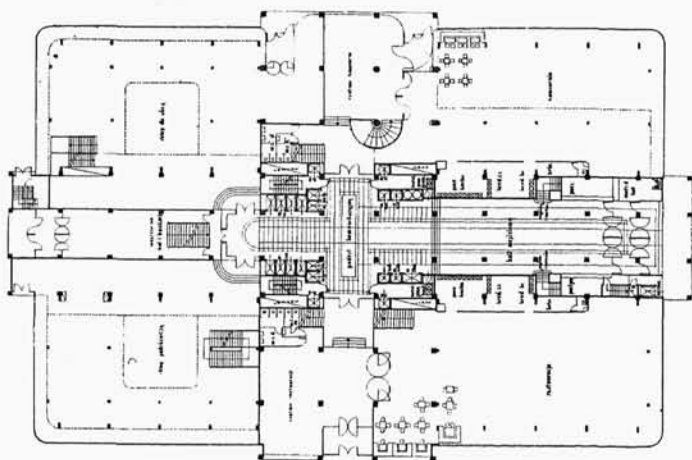
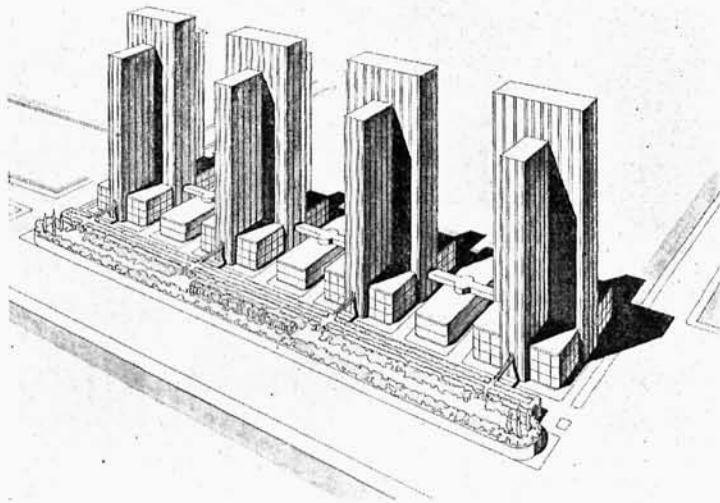
Architekt Tadeusz Dziegielewski. Praca dyplomowa Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej na rok akademicki 1932—33. Hotel w Warszawie. Katedra prof. arch. R. Świerczyńskiego.

35. Putowski Stefan	38. Siwek Jan
36. Rembertowicz Janina	39. Słowikowski Stanisław
37. Sieczkowski Tadeusz	40. Stankiewicz Tadeusz

W DNIU 23 CZERWCA 1933 R.

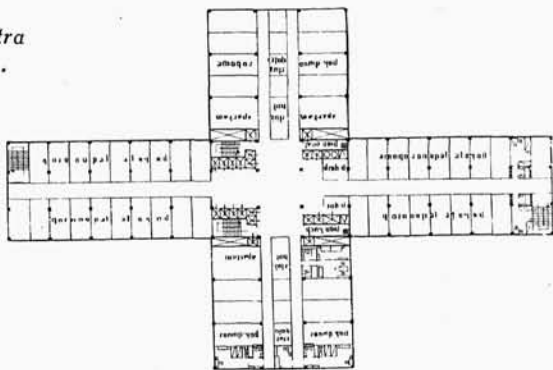
1. Baranowska Anna	3. Błęszyński Zbigniew
2. Białobrzęski Henryk	4. Bodzianowski Stanisław

5. Bogusławski Jan	12. Gruszczyński Stanisław
6. Brzozowski Aleksander	13. Ihnatowicz Zbigniew
7. Czapski Czesław	14. Illichman Erwin
8. Czubaczyński Edmund	15. Jasiński Tadeusz
9. Dziegielewski Tadeusz	16. Jeziorowski Jerzy
10. Fabian Mordka	17. Juraniec-Jurewicz Marta
11. Goliński Jan	18. Kaszubski Tadeusz

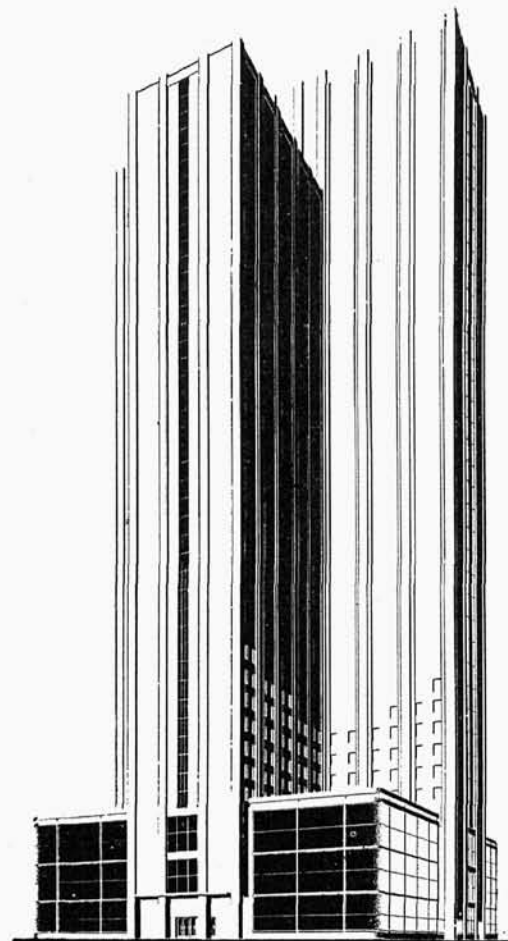
Parter

Plan piętra
typowego.

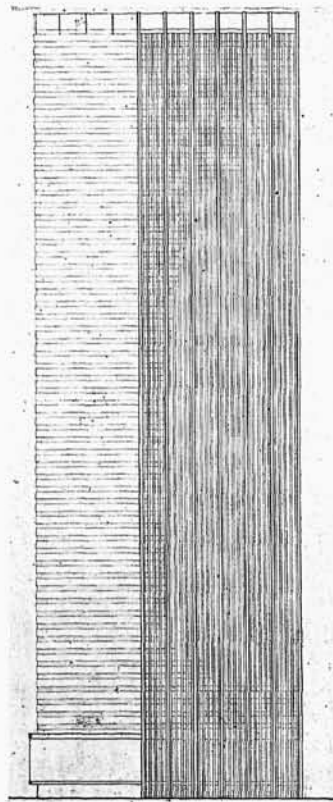
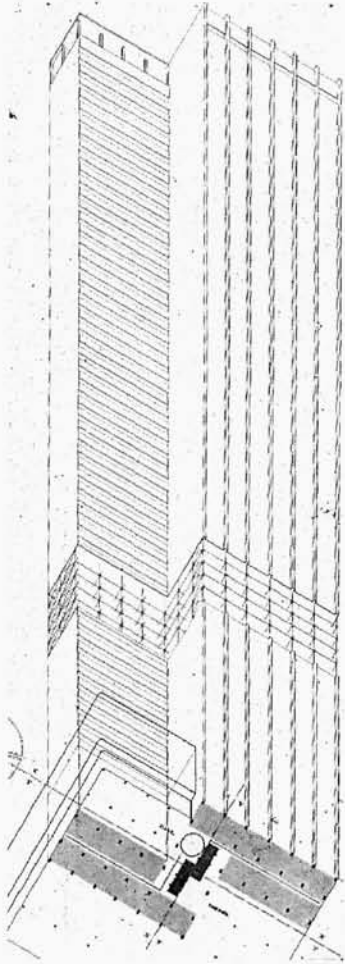
Arch. Stan. Bodzianowski (Warszawa). Praca dyplomowa Wydziału Architekt. Politechniki Warszawskiej z r. akad. 1932—33. Katedra prof. arch. R. Świerczyńskiego.

19. Kędzierski Daniel	23. Krakowski Ludwik
20. Konopacka - Trzetrzevińska Anna	24. Kuczewski Witold
21. Kowalczewski Zygmunt	25. Lalewicz Witold
22. Koźucharow Jerzy	26. Lejbman Leon
	27. Lewandowski Władysław

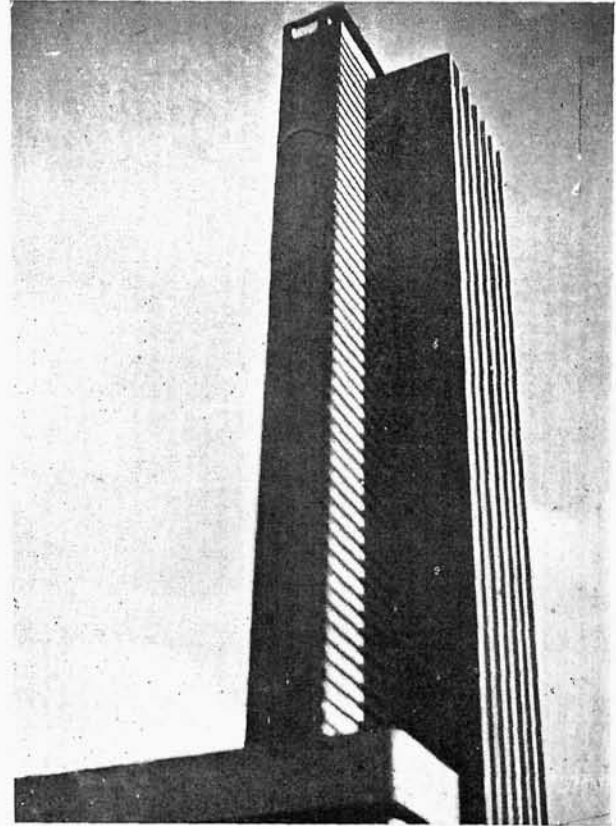

Arch. Tadeusz Dziegielewski. Praca dyplomowa Wydz. Architektury Pol. Warszawskiej na rok akademicki 1932—33. Hotel w Warszawie. Katedra prof. arch. R. Świerczyńskiego.

28. Lier Kazimierz	46. Skibniewski Zygmunt
29. Lipiński Wacław	47. Słupska Anna
30. Malisz Bolesław	48. Sołtyński Roman
31. Milich Henryk	49. Spława-Neyman Jan
32. Dietz d'Arma Leon	50. Staszewski Stanisław
33. Modliński Kazimierz	51. Stelczyk Edward
34. Morszczyzna Edward	52. Straszak Kazimierz
35. Niemierko Stanisław	53. Suszkow Nadzieja
36. Nowicki Władysław	54. Szulc Zdzisław
37. Olszakowski Zbigniew	55. Turno Maciej
38. Pallado Piotr	56. Weysenhoff Janina
39. Paradytal Dawid	57. Ufnalewski Józef
40. Perelmutter Abraham	58. Vogtman Józef
41. Pietrzykowska Anna	59. Veit Mieczysław
42. Radwański Zbigniew	60. Wędrowski Kazimierz
43. Rossycki Zdzisław	61. Wyszynska Wanda
44. Rumel Janina	62. Zachwatowicz Marja
45. Ruttié Tadeusz	63. Zaczekiewicz Marjan

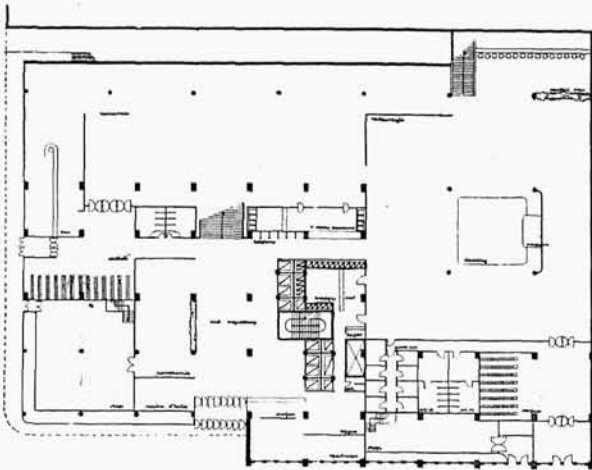

Elewacja.

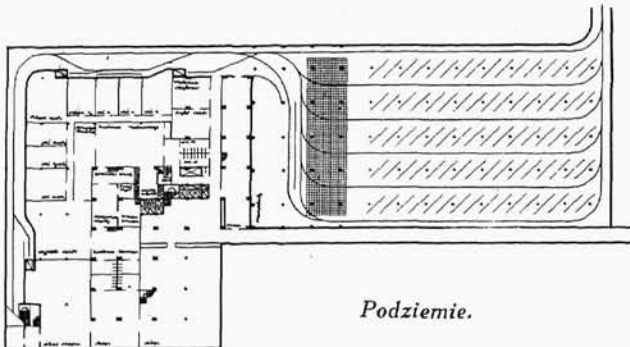
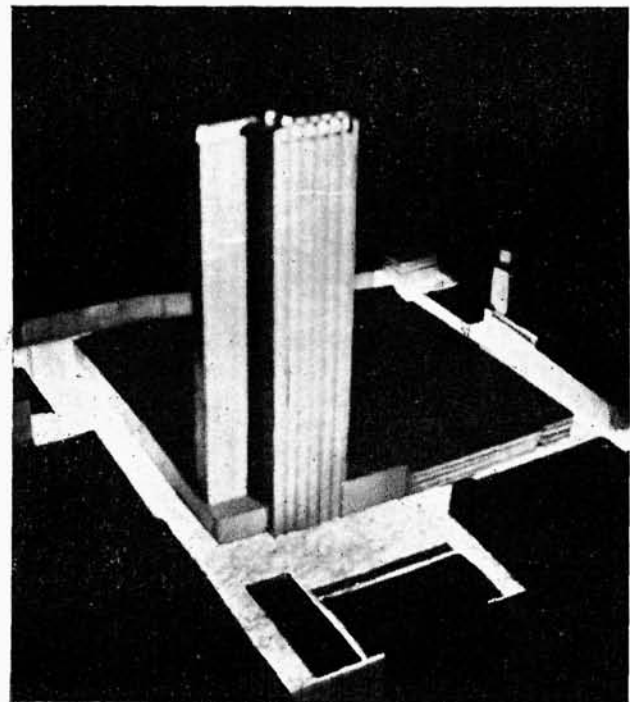
Arch. Tadeusz Ruttié (Warszawa). Praca dyplomowa Wydziału Architektury Pol. Warsz. na rok akademicki 1932—33. Centrum hotelowe. Katedra prof. arch. Rudolfa Świerczyńskiego, asystenci arch.: J. Najman i K. Węgrzecki.

Piętro typowe.

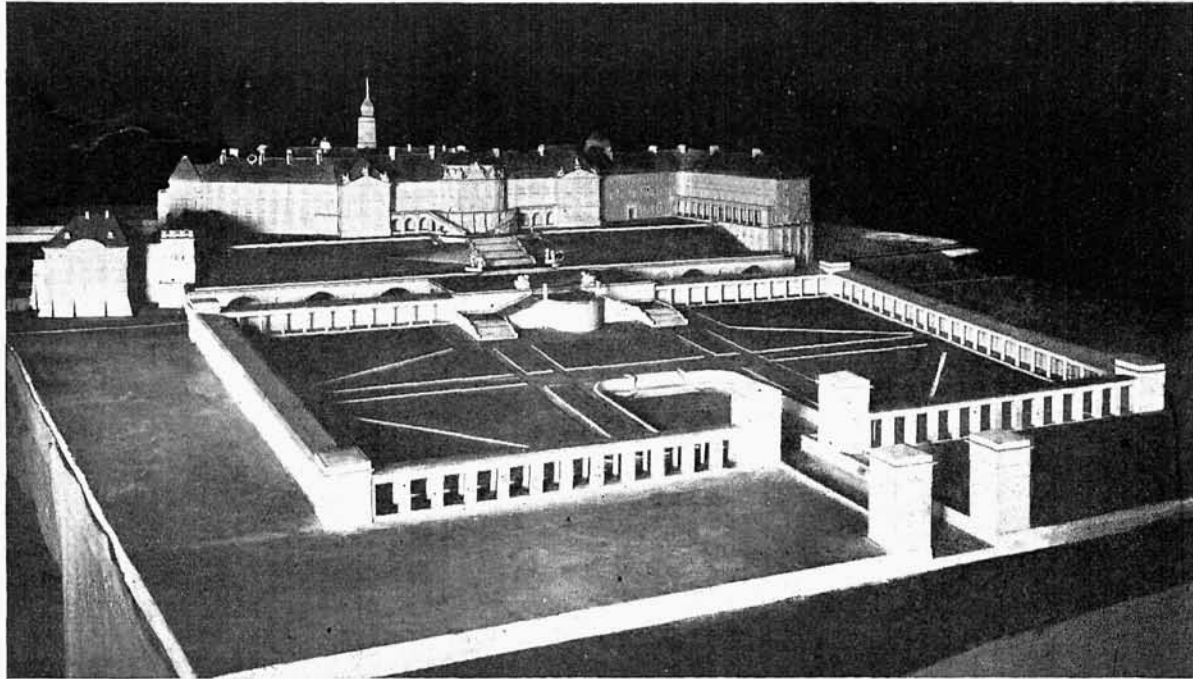

Parter.

Widok ogólny (model).

Podziemie.

Widok od strony Wisły. Na I planie basen dla motorówek i jachtów z kanałem do Wisły i mostem zwodzonym.

1. — Arch. Kazimierz Skórewicz (Warszawa). Model Zamku Królewskiego po odnowieniu, z projektem rozbudowy i nadbrzeżem (1927 rok). Model wykonali arch.: J. Łukasik, Szałowski i J. Piekacz.

REGULACJA WZGÓRZA ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE.

Dwa zagadnienia: uporządkowanie wzgórza wawelskiego z jego otoczeniem i nadbrzeżem Wisły, jak i sprawa uporządkowania wzgórza Zamku Królewskiego w Warszawie, również z nadbrzeżem Wisły, nie są nowe.

Był czas, gdy to pierwsze zagadnienie zaprzętało cały Kraków i Wyspiańskiego; natomiast sprawa warszawskiego wzgórza z Zamkiem Królewskim zajmowała bodaj B. Prusa i... nie bardzo wielu innych. W r. 1923 odbył się konkurs na projekt rozplanowania parku na fortach (dziś park Traugutta), z uwzględnieniem części nadbrzeża Wisły, nie objął terenów otaczających Zamek Królewski, pozostawiając zagadnienie powyższe dotąd nierozwiązane. W ten sposób obydwie powyższe zagadnienia nie zostały dotychczas rozwiązane. Jednakże urzeczywistnienia tych projektów, obejmujących całość obu historycznych wzgórz stolic Polski, nie powinien stanowić przeszkody do nieustannej dalszej pracy nad temi sprawami, wciąż aktualnymi. Tembardziej, że każde rozwiązanie fragmentaryczne, wynikłe skutkiem jakiejś nasuwającej się potrzeby życiowej, bez liczenia się z wyżej wskazanym całokształtem projektu, zawsze będzie przypadkowe, przeważnie nawet ujemne.

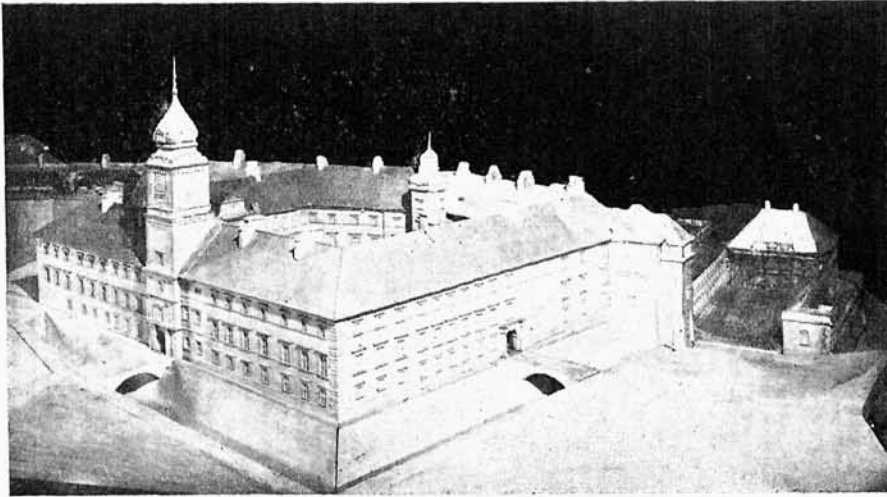
Gdyby wzgórze Wawelskie i wybrzeża Wisły w Warszawie w stanie obecnego bezwładu posiadały urok zadawnionej przeszłości lub odznaczały się przyrodzoną malowniczością, to pozostawienie ich w takim stanie nadal mogłoby znaleźć jeszcze usprawiedliwienie. Dziś jednak są to tereny jawnie zaniedbane, częściowo sprofanowane przez przypadkowe zabudowania, później powstałe i nic z majestatem Zamku oraz poprzednią szczytną historią nie mające wspólnego.

Zwłaszcza zdumiewający stan otoczenia dzisiejszej siedziby Głowy wielkiego Państwa, rzuca się w oczy każdemu, czy to od strony mostu Kierbedzia, czy to ze statków na Wiśle, lub też przy zwiedzaniu wybrzeża Wisły. Żywotność tej sprawy dla wyglądu Warszawy znalazła oddźwięk na jednym z niedawnych posiedzeń Wydziału Konserwatorskiego T. O. n. Z. P. Została bowiem poruszona ponownie sprawa zamierzonego w r. 1923 ogłoszenia konkursu na opracowanie projektu placu zamkowego warszawskiego. Należałoby jednak, aby projekt obejmował część Zielonej Góry, wraz z nadbrzeżem Wisły od t. zw. kamiennych schodków aż do przyszłego mostu wprost ulicy Karowej. A więc objęte by zostały tym programem ulice Marjensztadt z Źródlaną i Grodzką wraz z Nowym Zjazdem i, rzecz jasna, z placem Zamkowym.

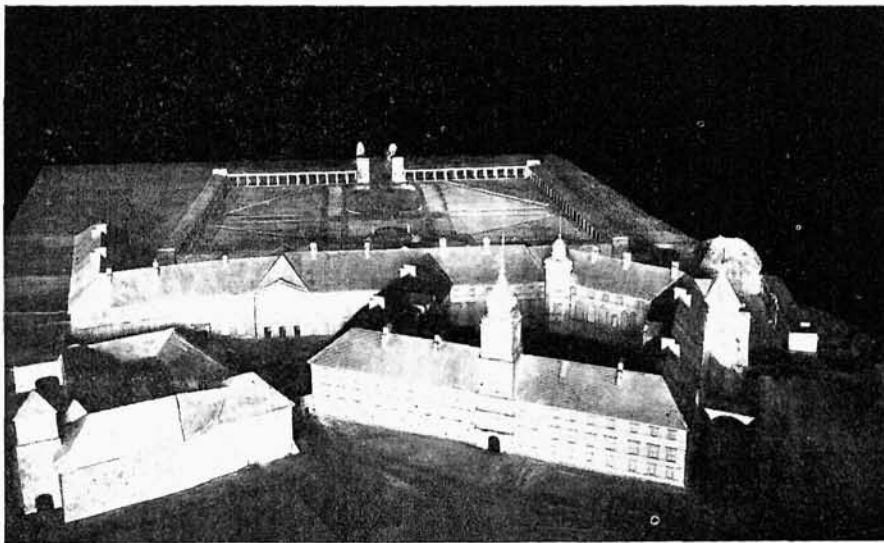
Punktem wyjścia dla projektu powinien być Zamek.

Byłoby rzeczą pożądaną, aby T-wo O. n. Z. P. mogło nareszcie się tą sprawą czynnie zająć i złożyć tak Magistratowi Stolicy, jak i czynnikom, Zamkiem zarządzającym, odpowiednie projekty, względnie propozycje, uwzględniające, rzecz jasna, potrzeby siedziby Głowy Państwa. Wchodzą więc tu w grę zadania i momenty zabytkowe i historyczne, jak również współczesne potrzeby państwowe i urbanistyka stolicy. Od tego miejsca mogło by się zacząć nareszcie uporządkowanie nadbrzeża naszej wielkiej rzeki—jak jest to w innych stolicach i mogło by się stać ono jednym z najpiękniejszych momentów artystycznych stolicy.

Częściową próbą takiego zamierzenia był projekt odnowienia i rozbudowy Zamku królewskiego, łącznie ujęty z uporządkowaniem wzgórza i placu zamkowego a wykonany

Widok z placu Zamkowego.

Widok z lotu ptaka od strony placu Zamkowego.

1—2. Arch. K. Skórewicz (Warszawa). Model Zamku Królewskiego z projektami rozbudowy i nadbrzeżem (1927 rok). Model wykonali arch.: J. Łukasik, St. Szałowski i J. Piekacz.

przez poprzednie kierownictwo na Zamku, i uwidocznił na reprodukowanym tu modelu z r. 1927. Symetrycznie do bocznego skrzydła biblioteki stanisławowskiej zaprojektowane zostało skrzydło mieszkalne od strony Zielonej Góry. Schody wewnętrzne od pierwszego piętra na osi środkowej części Zamku od Wisły prowadziły by na tarasy Górnego Parku, a od nich także schody do Parku Dolnego. W parku tym miał powstać obszerny basen wodny dla motorówek i żaglówek. Łączący się z Wisłą kanałem z przerzuconym przez niego mostem zwodzonym. Stanowiło by to może emblematyczne połączenie siedziby Prezydenta Rzeczypospolitej z Wisłą, biegnącą ku Morzu, a w każdym wypadku stanowiłoby bezpośredni i dogodny wyjazd na Wisłę. Projekt ten ulega częściowym zmianom, za wyjątkiem zaprojektowanego prawego skrzydła, które nie ma się wykonywać. Jednak zasadniczy projekt uporządkowania całokształtu terenów, otaczających siedzibę zamkową, bodaj pozostanie ten sam.

Najważniejszym pomimo wszystko momentem w rozwiązaniu całego zadania stanowi pytanie wprost pałace, czy „Góra zamkowa” mogła by znowu, jak niegdyś, stać się górą, to jest czy Nowy Zjazd przez Rosjan zrobiony mógłby być usunięty, a pałac pod Błachą otrzymał by dawną wolną przestrzeń i wolny dojazd. Przy pozostawieniu natomiast Nowego Zjazdu, Zamek Królewski a w szczególności Pałac pod Błachą nadal zostaną jakby utopione, i cały urok wzniesionej na górze tej części Warszawy pełnej majestatyczności odosobnionej Zamku Kr. zostałyby przywrócone.

Rzucając te myśli, przyczynić bym się chciał do zrealizowania tego doniosłego zadania i przypuszczać można, że zapoczątkowanie konkursu warszawskiego pobudzi i Kraków do wznowienia szerokich pomysłów wawelskiego Akropolis, obejmującego całe wzgórze wraz z terenem byłych austriackich koszar. Oby tylko oba te zadania chciano mierzyć nie miarą dnia obecnego, lecz historii. *K. Skórewicz.*

1.— Karta tytułowa dzieła „Discorsi sopra l'antichità di Roma”.
Vincenzo Scamozzi wyd. w roku 1583 w Wenecji.
Z „I Maestri della Architettura Classica”.

„I MAESTRI DELLA ARCHITETTURA CLASSICA DA VITRUVIO ALLO SCAMOZZI” — G. K. ŁUKOMSKI.

350 ilustracyj, wydawnictwo Ulrico Hoepli, Medjolan.

Nauczyciele architektury, teoretycy, wielcy architekci Italji, nietylko będący budowniczymi, lecz zarazem i myślicielami-filozofami w dziedzinie architektury, twórcami teoryj (lub którymi byliby, gdyby zdążyli wydać swe analizy i prace) oto temat, oto kanwa dzieła, wydanego ostatnio w Medjolanie (wyd. Hoepli) i napisanego przez naszego rodaka, znanego badacza architektury klasycznej, G. Łukomskiego, pracującego przeważnie zagranicą.

Temat dzieła nowy, mało poruszany nawet w najlepszych pracach z dziedziny historii architektury, a w chwili obecnej niezmiernie aktualny. Już z samego „preface”, zawierającego skrót polemiki na temat charakteru włoskiej architektury współczesnej pomiędzy arch. Piacentini i Ugo Ojetti^{*)}, a następnie z „conclusionone” wyraźnie widać, że autor przeprowadzał swą analizę w uzależnieniu od zagadnienia chwili obecnej, przeżywanej bardzo ostro, a mianowicie: czy

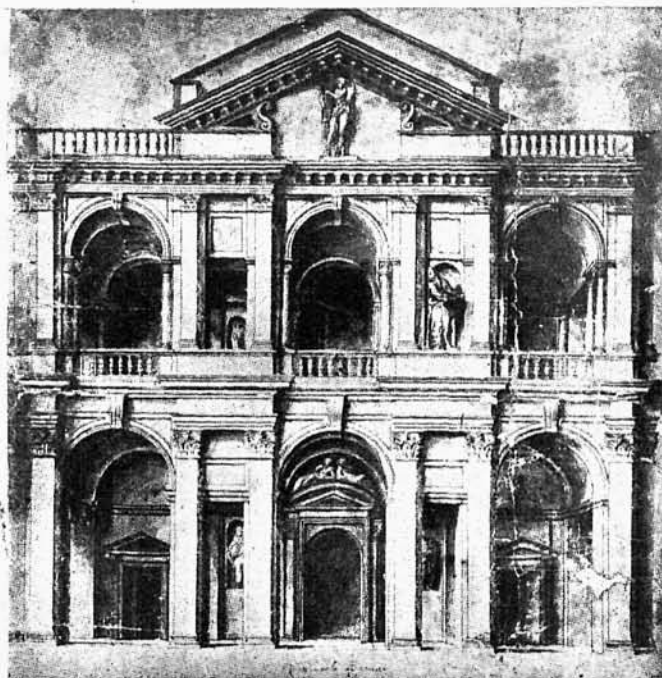
^{*)} Piacentini uważa, że obecna architektura współczesna Włoch jest właśnie i włoską i nowoczesną, zaś Ojetti nie uważa jej za włoską, lecz za międzynarodową, z wielką dozą wpływu Z. S. R. R. (?) i uprzedza nowatorów przed rychłą niewspółczesnością tego rodzaju architektury.

architektura współczesna ma się opierać na podstawie klasycznej, czy też zupełnie się od niej uwolnić? Na przykładzie powstania renesansu autor dobitnie wskazuje na obecną konieczność podciągnięcia podstawy klasycznej w poszukiwaniach rozwiązań architektonicznych, zwracając nawet uwagę na zwrot w tym kierunku w Z.S.R.R., co potwierdza szeregiem przykładów.

Zasadnicze kwestje, uwzględnione w tem dziele, są następujące:

1. Historia pochodzenia renesansu w architekturze: rola Witruwjusza, (któremu nb. poświęcona jest połowa dzieła) i jego „uczni” — L. B. Alberti, Serlio etc;

2. W jaki sposób ci z pośród mistrzów, którzy wcieli w kamień swe pełne talentu idee, studjowali architekturę antyczną i doprowadzili do stworzenia swych arcydzieł? W dziale tym autor podaje bardzo dużo nowego, nigdzie dotychczas nie wydanego materiału. Z rękopisów, dotąd nieopublikowanych (Ant. da Sangallo mł., Giulio Romano) i znajdujących się w bibliotekach, autor wydał teksty — preface'y

2. Giorgio Vasari. Projekt elewacji świątyni. (Gabinet rycin i sztychów w Uffizi we Florencji).
Z „I Maestri della Architettura Classica”.

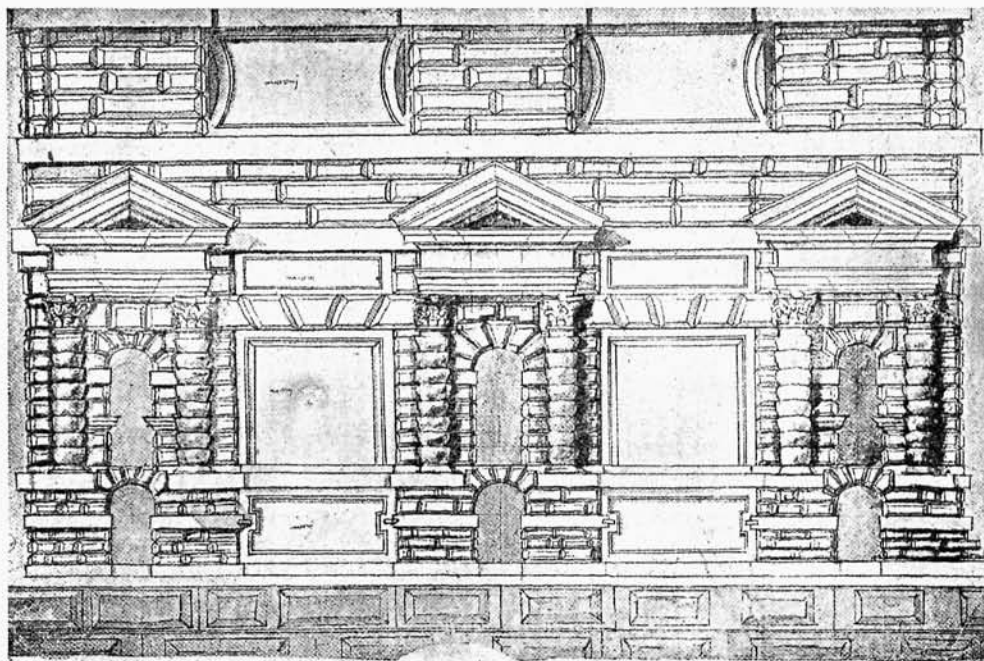
i premio o architekturze wielkich budowniczych (i teksty te posiadają wielką wartość aktualną). Pozatem zilustrował rysunki, w Iwiej części opublikowane wogóle po raz pierwszy (rysunki Giuliano da Sangallo i Giov. Ant. Dosio).

Zagadnienia d'Origines renesansu bardzo interesująco są opracowane, głównie jednak na podstawie nowych prac uczonych niemieckich (Burgera*), Schlosser'a i Huelsen'a. Witruwusz ujęty jest pod kątem wszystkich, którzy o nim pisali i praca ta przeprowadzona jest wyczerpująco do ostat-

nich swoistych idei Morozowa (Chrystus—Witruwusz), z załączeniem kompletnego wykazu rękopisów i dzieł Witruwjusza i całej literatury o Witruwjuszu.

W rzędzie teoretyków autor uwzględnił nietylko „grandi maestri”, lecz i „mniejszych”, „uczni”, jak Labacco lub Rusconi, Bertano lub Cataneo, którzy wydali w druku swe teorie i prace, będąc sami nie twórcami w budownictwie, lecz t. zw. „pomocnikami” w ciągu całego życia.

Szeroko uwzględniony jest również Rzym, współczesny

3. Fra Giocondo. Projekt elewacji dla Porta Maggiore w Rzymie. (Gabinet rycin i sztychów w Uffizi we Florencji). Z dzieła „I Maestri della Architettura Classica”.

Karta tytułowa I-ej księgi dzieła „I sette libri di architettura”, wyd. w roku 1551.
Z „I Maestri della Architettura Classica”.

autorom rysunków, badaczom architektury XV—XVI wieku. Niektóre z tych rysunków, jak np. du Pérac'a lub Sangallo, posiadają nietylko ogromny wdzięk, lecz i specjalną aktualność w związku z najnowszymi kolosalnymi pracami nad restytuowaniem Rzymu antycznego.

Książka jest świetnie wydana, zawiera ok. 350 ilustracji i ok. 500 str. druku, ponadto zaopatrzona jest w szczegółowy spis bibliograficzny i wykaz imienny.

Miejmy nadzieję, że w języku polskim doczekamy się kiedyś dzieł podobnych. *w.*

R Ó Ź N E.

IV. KONGRES MIĘDZYNARODOWY BUDOWNICTWA NOWOCZESNEGO pod hasłem „Miasto funkcjonalne”, który miał się odbyć w czerwcu w Moskwie nie odbył się tam, a to w związku z zaszłymi w Z.S.R.R. zmianami w ustosunkowaniu się do t. zw. „architektury nowoczesnej”. Wobec jednak daleko posuniętych prac nad przygotowaniem materiału na kongres, kongres ten odbyć się miał (wraz z wystawą planów, odczytami etc.) na statku wycieczkowym „Patris II”, podczas trasy Marsylja—Ateny i z powrotem. Odjazd z Marsylii 29 lipca. Kongres miał trwać 17 dni.

KONGRES MIĘDZYNARODOWY ARCHITEKTÓW NA TRIENALE W MEDJOLANIE. Z okazji wielkiej wystawy architektonicznej w Medjolanie odbyć się ma kongres międzynarodowy architektów w Medjolanie, zwołany przez pismo „L'architecture d'aujourd'hui”. Temat zasadniczy kongresu —

„Wykształcenie architektów”. Kongres ma trwać od 7 do 19 września.

Łącznie z kongresem odbędą się wycieczki do Pawji, Como, Bolonji, Florencji, Rzymu, Littorji, Ostji etc.

XIII KONGRES MIĘDZYNARODOWY HISTORYKÓW SZTUKI W SZTOKHOLMIE. Trwanie kongresu 4 — 7 września.

Tematem zasadniczym posiedzenia plenarnego kongresu ma być tak aktualne dzisiaj zagadnienie: Powstanie stylów narodowych w sztuce. Grupy poszczególnie opracowują tematy następujące: „sztuka średniowiecza”, „sztuka renesansu i baroku”, „sztuka 18 i 19 wieku do impresjonizmu”, „sztuka starożytności w jej związku ze sztuką antyczną i wschodnią”, „muzealnictwo”, „historja i zasady krytyki artystycznej”, „sztuka stosowana i sztuka ludowa”.

KONKURS NA GMACH MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE.

W wyniku konkursu architektonicznego na projekt budowy Muzeum Narodowego w Krakowie, sąd konkursowy pod przewodnictwem prezydenta miasta dr. Kaplickiego przyznał pierwszą nagrodę w wysokości 5 tysięcy zł. za pracę Nr. 22 — inż. Bolesławowi Szmidtowi, Januszowi Juraszyńskiemu i Juliuszowi Dumnickiemu, architektom z Warszawy, dwie drugie równorzędne nagrody w wysokości po 2.500 za pracę Nr. 18 arch. Zygmunta Piotrowskiego, absolwentowi Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i arch. Eugenjuszowi Szparkowskiemu, zamieszkałym w Warszawie, oraz za pracę Nr. 11 inż. Józefowi Nowakowi, architektowi krakowskiemu.

Pozatem sąd konkursowy zaproponował do ewentualnego zakupu prace Nr. 4 i Nr. 12.

PRZEGLĄD CZASOPISM. BUDOWNICTWO.

Izolacje ścian—Stavba 6. 1933.
BUD. UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ.
Poczty wiejskie w Niemczech.
D. B. Z. 29. 1933.

CMENTARZE.

Kaplica cmentarna w Stuttgarcie
Arch. H. Schmoel. Der Baumeister 7. 1933.

Kaplica cmentarna w Prusach Arch.
W. Wendland. Baugilde 13. 1933.

Kaplica cmentarna pod Berlinem.
Arch. O. Reise D. B. Z. 28. 1933.

DOMY MIESZKALNE MIEJSKIE.

W Pradze i Brnie Arch. J. Polašek,
arch. J. Kumpošt i inni. Stavba
5. 1933.

KOŚCIOŁY.

Drewniane, stare, Slov. Stavitel III. 1933.

Ewangelickie wiejskie Arch. G.
Gsaueger Der Baumeister 7. 1933.

MEBLE.

Gięte drewniane, metalowe, trzcinowe.
Mod. Bauformen 6. 1933.

BUDYNKI PRZEMYSŁOWE.

Mechaniczne zakłady mleczarskie
miasta Norymbergji Arch. E. Schweizer.
Mod. Bauformen 6. 1933.

Farmaceutyczna fabryka w Beeston
w Anglii Arch. O. Williams. Mod.
Bauformen 6. 1933.

SANATORJA I SZPITALA.

Dom leczniczy w Helsingforsie
9 pięter. Arch. J. Paatela Arkki-
tehti 4. 1933.

Klinika dla gruźlików we Freiburgu.
Arch. A. Lorenz. Der Baumeister
7. 1933.

SCHRONISKA.

Schronisko narciarskie w Górach
Olbrzymich. Arch. E. Krüger. Mod.
Bauformen 6. 1933.

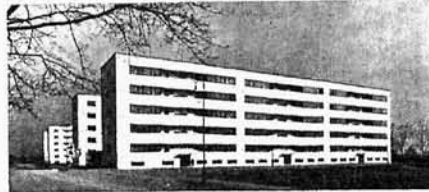
BUDOWLE SPORTOWE.

Stadion w Helsingforsie na 20 tys.
osób. Prace konkursowe b. rzeczowe
i ciekawe. Arkki tehti 5. 1933.

ROZSTRZYGNĘCIE KONKURSU ARCHITEKTONICZNEGO F. K. W.

Na konkursie, ogłoszonym za pośrednictwem Związku Stowarzyszeń Architektów Polskich przez Fundusz Kwaterniku Wojskowego, na szkicowy projekt gmachu dla kierownictwa marynarki wojennej w Warszawie, przyznano nagrodę pierwszą pracy inż. arch. Bolesława Szmidta, przy współpracy: Janusza Juraszyńskiego i Juliusza Dumnickiego, nagrodę drugą przyznano pracy architektów: Maksymiljana Goldberga, Juliana Putermana i Hipolita Rutkowskiego, nagrodę trzecią — pracy inż. arch. Zbigniewa Puęta.

Autorami prac, odznaczonych nagrodami czwartymi są:
1) inż. arch. Andrzej M. Zeniuk, 2) inż. architektki: Leon Marek Suzin, Czesław Duchnowski i Bohdan Krzemieniewski.
3) inż. architektki: Fiszer Stanisław, Krąkowski Mieczysław, Nowak Bohdan, Szulc Zdzisław, Zborowski Bruno.

Arch. Jiřdřich Kumpošt. Kooperatywa
mieszkalna w Brnie, 1931—1932.
(„Stavba“ 5).

Prof. arch. Jussi Paatela.

Arch. Sir Owen Williams. Budynek
przemysłowy w Beeston, Nottingham-
shire w Anglii.
(„Moderne Bauformen“, 7).

SPRZĘTY.

Szkoło, porcelana, metal. Baugilde
11. 1933.

Naczynia stołowe, szkło Mod.
Bauformen 1933

SZKOŁY.

W Bratislawie — Slov. Stavitel III. 1933.

W Grudziądzu mniejszościowa niemiecka. Arch. A. Krüger i Riechert
z Gdańska (Niestety, my się na takie
wspaniałe własne ledwo w stolicy
zdobynamy). Der Baumeister
7. 1933.

WILLE.

W Niemczech — arch. G. Gsaueger
i inni. Der Baumeister 7. 1933.

Domy jedno i dwurodzinne w U.S.A.
Szwajcarii i Niemczech, Mod. Bau-
formen 7. 1933.

WNĘTRZA.

Mieszkania i wille p. Wiedniem
i w Niemczech. Mod. Bauformen
6 i 7 1933.

URBANISTYKA.

Konkurs na zabudowanie wielo-
piętrowymi domami mieszkalnymi
wzgórza pod Brnem.

Problem komunikacji w Pradze.
Stavba 6. 1933.

Dawne i zrealizowane projekty roz-
wiązania centrum Berlina. Baugilde
12. 1933.

Rozwój Stuttgartu. Die neue
Stadt 11. 1933.

SPROSTOWANIE.

Architekt A. Żukow, którego informacje posłużyły nam do artykułu o architekturze w Sowietach (A. i B. Nr. 2. 1933), prosi nas o zakomunikowanie, że w sprawie zwolnienia prof. Ginzburga i Ładowskiego został wprowadzony w błąd przez złośliwie fałszywą informację, i że Ginzburg i Ładowski nadal pozostają profesorami Wyższego Architektoniczno-Budowlanego Instytutu w Moskwie.

PRZEMYSŁ BUDOWLANY I TECHNICZNY

Architektura Wnętrz

Warszawa

„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Kr.-Przdm. 13. (Hot. Europ.). Tel. 444-82 i 935-83

Armatury elektryczne

Warszawa

„A. MARCINIAK” SPÓŁKA AKCYJNA
WARSZAWA Zarząd i Fabr. Wronia 23, tel. 795-08, 792-02
Wzorownia, Złota 49, tel. 260-76,

Artystyczny Przemysł

Warszawa

„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Kr.-Przdm. 13. (Hot. Europ.). Tel. 444-82 i 935-83

Asfalty

Warszawa

STANISŁAW COHN

Warszawa, Senatorska 86,
tel. 641-61, 641-62,
adr. teleg. „Stakon”

Wyłączna sprzedaż na Polskę
asfaltu rodzinnego

TRINIDAD EPURÉ

Betonowe wyroby

Warszawa

Fabryka Wyrobów Mozaikowo-Betonowych
B. KOREWA i S-ka
Warszawa, Syreny 7 (Dom własny), Tel. 631-75 (Zał. 1870 r.)

FABRYKA WYROBÓW BETONOWYCH
Inż. STANISŁAW RADZIMIŃSKI
Warszawa, ul. Wilanowska 22, telef. 060-34
POSADZKI CEMENTOWE I ŁAŚTRICOWE. SCHODY

EDMUND SZMIDT
WYTWÓRNIĄ WYROBÓW
BETONOWYCH I KSYLOLITOWYCH
Warszawa, ul. Grójecka 56. Tel. 928-39.

Bitumina

Warszawa

„ORŁOŚ”
dawniej ORŁOWSKI, ROGOWICZ i S-ka, Sp. z o. o.
Warszawa, Królewska 8, Tel. 701-28 i 747-78.
Wyłączni wytwórcy Bituminy do krycia dachów i izolacji.

Biura Architektoniczne

Tarnów

Biuro Architektoniczne i Budowlane
Inż. Arch. EDWARDA OKONIA
Tarnów, Przecznicza Chyszowskiej 1:6, I p. Telefon Nr. 236

Blachy Cynkowe

Katowice

CZYSTA BLACHA CYNKOWA

najlepszy materiał do krycia dachów,
ozdoby wnętrz, liter reklamowych i t. p.

POLECA

„BLACHA CYNKOWA” Sp. z O. P.
Katowice, Marjańska 11.

Znak ochronny.

Blachy Cynkowe

Warszawa

CZYSTA CYNKOWA POCYNKOWANA
D./ H. A. GEPNER
Warszawa, Grzybowska 27. Tel 690-27 i 655-25

Budowlane okucia

Warszawa

Fabryka Okuć Budowlanych i Odlewnia Metali
Inż. K. DOBROWOLSKI i S-ka, Sp. z o. o.
Warszawa-Praga Krowia 6/8 Tel. 10-04-79

Warszawa

Blacha żelazna cynkowana

CYNKOWNIA WARSZAWSKA

(właśc. Inż. T. Rapacki i Z. Świącicki)
Warszawa, Boduena 3
Tel. 652-77, 652-07 i 442-62

Warszawa

Budowlane Materiały

DOSTAWA INŻYNIEROWIE!
WACŁAW GAŁADYK i STEFAN SZUMAŃSKI
SPRZEDAŻ I DOSTAWA WSZELKICH MATERIAŁÓW BUDOWLA-
NYCH, WYKONANIE ROBÓT POSADZKARSKICH ORAZ MALARSKO-
DEKORACYJNYCH.
Warszawa, Targowa 12. Telefon 10-12-28.

Gdynia

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Inż. K. KRZYŻANOWSKI i S-ka
Przedsiębiorstwo Budowlane
Gdynia ul. Świętojańska Tel. 11-25

Przedsiębiorstwo Budowlane
F. SKĄPSKI i S-ka Inżynierowie — Sp. Akc.
Gdynia, ul. Portowa

Kraków

DYPLOMOWANI ARCHITEKCI

Inż. Stanisław Filipkiewicz i inż. Juliusz Kolarzowski
Kraków Rynek Gł. 6 Tel. 46-86

Przedsiębiorstwo Budowy i Robót Żelbetowych
JÓZEF KACZMARCZYK Budowniczy
Kraków, Rynek Gł. 34. Telefon 42-32.

Przedsiębiorstwo dla Budowli Żelbetowych
E. UDESKI i S-ka
Kraków, Al. Słowackiego 60, tel. 12-68.

Lublin

Biuro Budowlane, Kanalizacyjne, Centr. Ogrzew. i Handl.
„ARCHITEKT”
Sp. z ogr. odp. w Lublinie, Zamojska 4, tel. 2-47.

Lwów

Inż. WAWRZYNIEC DAJCZAK
Autoryz. Inż. Architektury i Bud.
Lwów Zyblikiewicza 25. Tel. 36-10

Inż. Arch. KALIKST KRZYŻANOWSKI
Lwów, Kochanowskiego 38. Tel. 7-01.

Biuro Architektury i Przedsiębiorstwo Budowy
INŻ. ARCH. MAREK WEITZ
Lwów, Stryjska 20. Tel. 75-01

Łódź

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
„KONSTRUKTOR”
Spółka z ograniczoną odpow.
Łódź, Al. Kościuszki Nr. 1. Telefon 60-28.

Poznań

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

EDMUND RYCHLIKI

Budowniczy
Poznań ul. Skryta 7 Telefon 64-84

WŁADYSŁAW URBANIAK budown.
Przedsięb. Robót Inżynierskich. Tartak parowy. Fabr. wyrob. z drzewa
Poznań, Droga Dębińska 10, tel. 33-54.

Sosnowiec

Przedsiębiorstwo Budowlane

L U F T i S-ka
Sosnowiec ul. Jasna 8

Budowlane przedsiębiorstwa i Materiały

Warszawa

Niezbędne dla budujących
CENNIK BUDOWLANY — ANALIZA ROBÓT
Inż. K. Srokowskiego. Żądać w księgarniach. Wyd. Hoża 5 m. 17

Pierwsza w Kraju Fabryka Gipsu p f „ALABASTER”
Założona w roku 1878.
właściciel Inż. BRONISŁAW PLEBIŃSKI
Warszawa, ul. Czerniakowska 156 (dom własny) tel. 913-40

Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-Budowlane
Inż. R. BRUDNICKI i H. KATANA
Warszawa, Mazowiecka 11, Tel. 525-11

„B U D E X”
TOWARZYSTWO BUDOWLANY, SPÓŁKA AKCYJNA
Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 9. Tel. 723-47 i 425-18

Biuo Inż.-Bud. A. CZEŻOWSKI i E. STRUG Inżynierowie
Warszawa, Bracka 6 m. 14
Budowa miejskiej Szkoły Rękodzielniczej, róg Narbuta i Kazimierzow-
skiej. Tel. 865-19.

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN GRAJEWSKI
Warszawa Al. Szucha 4 Tel. 787-24

Przedsiębiorstwo Budowlane
E. GRUCA i A. K. SŁAPCZYŃSKI
Warszawa Dolna 21-a Telefon 833-47

Towarzystwo Inż.-Budowlane „TRAWERS”
HACIEWICZ i SERWIŃSKI—Inż. Sp. Firm.
Warszawa, Piękna 22. Tel. 879-76, 808-69, 446-06.

Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-budowlane
N. H. HRYCKIEWICZ
Warszawa Kujawska 3 Tel. 8-43-00

PAWEŁ HOLC i S-ka
SP. Z OGR. ODP.
Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno - Budowlanych
Centrala Warszawa, Karolkowa 9, tel. 279-30
Oddział Łódź, 6 sierpnia 88, tel. 102-36.

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN KRĘCKI
Warszawa, ul. Emilji Plater 19, Tel. 8-82-33

T. R. B. Towarzystwo Robót Budowlanych
Inż. BOGUSŁAW LENCKI i S-ka
Warszawa, ul. Śniadeckich 6, Tel. 9-64-12

Towarzystwo Akcyjne Zakładów Przemysłowo-Budowlanych
FR. MARTENS i AD. DAAB
Warszawa, ul. Wiejska Nr. 9. Telefon 955-84

Biuo Budowlane
STEFAN NIEDBALSKI
Warszawa, Rakowiecka 9. tel. 885-77

Przedsiębiorstwo Budowlane
STEFAN PACHOWSKI
Warszawa ul. Czerwonego Krzyża 21/23 Tel. 205-74

PIEKUTOWSKI i PŁACHECKI
ZAKŁADY CERAMICZNE „HORWINÓW”
Spółka z ogr. odpowiedzialnością
ZARZĄD: Warszawa, Grażyny 18 Tel. 8-60-55

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
H. SOSONKO i W. WOJCIECHOWSKI Inżynierowie
Warszawa, Krucza 8, tel. 881-84.

TOWARZYSTWO BUDOWLANY Sp. Akc.
Inż. K. STRONCZYŃSKI, R. CZARNOTA-BOJARSKI i S-ka
Warszawa, Marszałkowska 17, Tel. 8.49.73, 8.23.45 i 8.53.44

T-wo Robót Kolejowych i Budowlanych
„T O R” Spółka Akcyjna
Warszawa, Wiejska 21, Telefon 9-04-44 i 9-09-62

Warszawskie Towarzystwo Techniczno-Budowlane
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa, Plac 3-ch Krzyży 9. Telefon 9-02-56

BIURO TECHNICZNE
Inż. BRONISŁAW WIERZYŃSKI
Rządowo upoważniony inżynier budowy
WARSZAWA LEKARSKA 15 TEL. 894-53

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Warszawa

Biuo Budowlane
W. WOJNAROWSKI i B. ŚWIECKI
Warszawa, ul. Marszałkowska 79, tel. 858-01

Zawiercie

Biuo Budowlane ANTONI BLANA
Zawiercie, ul. Królowej Jadwigi 7.

Warszawa

Budownictwo żelazne

Inż. JAN BRIGGEN
Warszawa, Krakowskie Przedmieście 5. Tel. 671-05
Dachy i Świetliki bezkitowe „ETERNA”, Bramy Garażowe, Went. Rotorowe.

Warszawa

Castor, środek przeciw wilgoci

HYDROFUGE „KASTOR”
KARSTENS MAURICY
Warszawa, ul. Koszykowa Nr. 7. Tel. 8.27-95
W Wilnie, biuro handlowe M. Jankowski,
Ś-to Jańska Nr. 9

Chełmno

Cegielnie

Cegielnia „SATURN”
INŻ. A. DZIEDZIUL i S-KA
Chełmno (Pomorze) telefon 53.

Warszawa

Cement

Towarzystwo Fabryk Portland-Cementu
„WYSOKA” Spółka Akcyjna
Warszawa, Mazowiecka 7

Czeladź

Ceramika

Marka Ochronna

ZAKŁADY CERAMICZNE
„JÓZEFÓW”
w Czeladzi k/Sosnowca

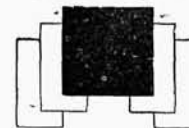
Polecamy:
WYROBY CERAMICZNO - SANITARNE
ORAZ FLYTKI GLAZUROWANE BIAŁE
I W RÓŻNYCH KOLORACH
i DO WYKŁADANIA ŚCIAN.

Grudziądz

Ceramika

POMORSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE
w GRUDZIĄDZU

DACHÓWKI
PUSTAKI
MUROWE
ŚCIANKOWE
SUFITOWE

KLINKRY
OBLICÓWKI
GLAZURY
WSZYSTKICH
KOLORÓW

BIURO SPRZEDAŻY W WARSZAWIE
AL. UJAZDOWSKIE NR. 30, M. 16 TELEFON 9-58-07.

Kraków

Płaszowska Fabryka Dachówek i Cegieł S. A.
KRAKÓW, DUNAJEWSKIEGO 6, TELEFON 103-64
Poleca: Dachówkę tłoczoną (Marsylską), Karpiówkę, cegłę maszynową
i pustą.

Poznań

„OSTRZESZÓW”
Zakłady Ceramiczne i Tartaki Sp. Akc.
Poznań (firma „STOPA”), ul. 3 Maja 3a, Telefon 31-93.
Poleca znane ze swej wyborowej jakości Dachówki (karpiówkę,
rzymską, holenderską, felcówkę, i t. d.). Dreny (sączki), Klinkiery,
Cegłę, Sufitówkę i t. d.

Warszawa

„DZIEWULSKI i LANGE”
Tow. Akcyjne Zakładów Ceramicznych
Warszawa, Rysia Nr. 1 Tel. Nr. 618-84 i 618-65

Dywany

Warszawa

„ŁAD”URZĄDZENIA WNETRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Kr.-Przdm. 13 (Hot. Europ.). Tel. 444-82 i 935-83.**Dźwigi osobowe i towarowe**

Warszawa

DŹWIGIGÓRNOŚLĄSKIE TOW. PRZEMYSŁOWE
„GETEPE” Sp. Akc.
WARSZAWA, SPISKA 3. TEL. 546-71**Elektrotechniczne Zakłady i instalacje**

Warszawa

E. KÜHN i S-ka

Biuro Instalacyjno-Elektrotechniczne
Warszawa, Marszałkowska 71 Tel. 867-52 i 897-93**Fasadowa Wyprawa**

Warszawa

Wyprawa
Fasadowa**„LITOZYT”** Kamień
Sztuczny
żwirki marmurowe

Biuro Sprzedaży: JAN TABEAU i Spółka

Warszawa, Krak. Przedmieście 5. Tel. 671-05

WYPRAWA FASADOWA **„TERRAZYT”** KAMIEŃ
SZTUCZNY
Zakłady Przemysłowe „TERRAZYT” w Warszawie
Warszawa, Chmielna 72 Telefon 672-14**Fundamenty**

Sosnowiec, Katowice, Warszawa

„M. ŁEMPICKI” SP. AKC. Warszawa, Al. Jerozolimskie 18. Tel. 298-11
Sosnowiec, ul. Malachowskiego 26. Tel. 1.09
Sp. z o. o. Katowice, ul. Gliwicka Nr. 6. Telefon 31.42PALE FUNDAMENTOWE. WZMACNIANIE FUNDAMENTÓW.
USZCZELNIENIA MURÓW I BETONÓW. OBNIZANIA WÓD
TERENOWYCH NA CZAS BUDOWY — SPECJALNE INSTALACJE
POMPOWE. WSZELKIE ROBOTY PODZIEMNE.

Warszawa

Towarzystwo Fundamentowe

„RAYMOND” Inż. Edward Romański S. A.
Warszawa, Zgoda 9. Tel. 792-68

Warszawa

Gazowe urządzenia, Lamy elektryczneFabryka **JAN SERKOWSKI** S. A.GAZOWE PIECE KĄPIELOWE **ATIS**
GAZOWE KUCHNIE, KUCHENKI I T. D.
ELEKTRYCZNE LAMPY I ŻYRANDOLE

WARSZAWA NOWOLIPIE 78

TEL. 11-06-12, 11-63-87

Instalacyjno - Techniczne Biura**Centralne Ogrzewanie i Wodociągi**

Katowice — Sosnowiec

Biuro Techniczne Inż. **WITOLD MALINOWSKI**
KANALIZACJE — WODOCIĄGI — CENTRALNE OGRZEWANIE
Katowice, ul. Plebiscytowa 28, tel. 3-16; Sosnowiec, ul. Piłsudskiego 18, tel. 10-15

Kraków

Inż. M. HOCHWALD

Przedsiębiorstwo Budowy Wodociągów i Ogrzewań Centralnych
Kraków Starowiślna 60 Telefon 25-86

Lwów

FRANCISZEK IRZYK

Zakład dla instalacji wodociągów, centralnego ogrzewania, urządzeń
gazowych i t. d.
Lwów, ul. Kopernika 30 Tel. 884

Poznań

SZAFRANEK i ROSZCZYK, Inżynierowie

Poznań, ul. Fredry 6, Telefon 59-29 i 59-22
Fabryka Budowy Ogrzewań Centralnych i WentylacjiWarszawa — Katowice
Sosnowiec**Instalacyjno - Techniczne Biura****Centralne Ogrzewanie i Wodociągi****„M. ŁEMPICKI”** SP. AKC. Warszawa, Al. Jerozolimskie 18, tel. 298-11
Sosnowiec, ul. Malachowskiego 26, tel. 1.09
Sp. z o. o. Katowice, ul. Gliwicka Nr. 6, telefon 31.42
STUDNIE WIERCONE i OPUSZCZANE
Wodociągi — Kanalizacje — Centralne ogrzewanie

Warszawa

JUNKERSA Gazowe Piece Kąpielowe. Automaty
na wiele miejsc czerpanych, Grzejniki umywalkowe.
Aparaty zbiornikowe i inne.

Generalne Przedstawicielstwo na Polskę

STANISŁAW COHN

Warszawa Senatorska 36

Telefony: 641-61 i 641-62

„INSTALATOR”Biuro Techniczne Edward BOBER-MILEWSKI Zjedn. Techn.
Warszawa, Nowy Świat 34/36. Telefon 674-06 i 264-98BIURO INSTALACYJNO-TECHNICZNE E. JANKOWSKI
Kanalizacja, Wodociągi, Ogrzewania centralne — Projekty i Kosztorysy.
WARSZAWA, KOŚZYKOWA 65, TELEFONY 867-84 i 888-23Fabryka Hydrauliczna „WISŁA”
M. STRASBURGER i K. SASKI
Warszawa, ul. Kopernika 26, tel. 600-62 i 670-48ZAJĄCZKOWSKI, SZEWCZYKOWSKI i S-ka
Inżynierowie

Warszawa, ulica Śliska Nr. 9. Tel. 765-12 i 689-12

Łódź

IzolacjeFabryka Wyrobów Korkowych — Materiałów izol. i chem.
ROSICKI, KAWECKI i S-ka

Łódź, Orla 17/19.

Tel. 218-47

Warszawa

Zakład Izolacji ciepło i zimnochronnych
FRANCISZEK OŻAROWSKI
Warszawa, Chłodna 45. Telefon 295-72WARSZAWSKA FABRYKA IZOLACJI KORKOWEJ
Władysław Wierusz-Kowalski i S-ka
Warszawa, Dworska 14/16, tel. 701-12, 701-46 i 862-51

Warszawa

Izolacje i AsfaltyFabryka materiałów izolacyjnych, gubronitu i asfaltu
„GUDRONIT” W. CISZEWSKI, bud.
Warszawa, Krakowskie-Przedmieście 17
tel. biuro 611-45, fabryka 10-10-45.Fabryka Izolacji Korkowych, Bituminy, Aquisolu i Asfaltów
„ORŁOROG”
daw. Orłowski, Rogowicz i S-ka. W-wa, Królewska 8, tel. 701-23 i 747-78

Warszawa

Kamieniarskie Roboty i Przedsiębiorstwa**K. R. KOZIŃSKIEGO** PRACOWNIA ARTYSTYCZNO-
RZEŹBIARSKO-KAMIENIARSKA
Warszawa, Powązkowska 26 (18 i 76) domy własne. Telefon 11-96-52.
Pomniki z marmuru, granitu i piaskowca. Budowa grobów i roboty budowlane.

Warszawa

Kilimy**„ŁAD”** URZĄDZENIA WNETRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Kr.-Przdm. 13 (Hot. Europ.). Tel. 444-82 i 935-83.**Konstrukcje Żelazne i Roboty Budowlane**

Warszawa

Fabryka Wyrobów żelaznych, konstrukcji i ornamentacji
H. ZIELEZIŃSKI, wł. KORNEŁ KUBACKI, Inżynier.
Warszawa, ul. Marszałkowska 11/13. Telefon 805-74

Warszawa

Malarskie ZakładyPrzedsiębiorstwo Robót Malarskich
KAROL BROSZKIEWICZ i S-wie
Warszawa, Lwowska 13. Tel. 869-76

Marmur

Kielce

Przemysł Marmurowy i Granitowy
„MARMUR W KIELCACH“
 Zarząd w Warszawie, Powązkowska 6, tel. 11-68-68
 MARMUR — GRANIT — BAZALT — PIASKOWIEC

Mebie

Warszawa

„ŁAD“ URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
 WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
 Warszawa, Kr.-Przdm. 13 (Hot. Europ.). Tel. 444-82 i 935-83.

Mebie stalowe i metalowe

Warszawa

ZAKŁADY WYROBÓW METALOWYCH
KONRAD, JARNUSZKIEWICZ i S-ka, S. A.
 WARSZAWA, UL. GRZYBOWSKA Nr. 25
 TELEFON 605-98
 FABRYKA MEBLI METALOWYCH DO UŻYTKU
 DOMOWEGO, NOWOCZESNYCH MEBLI STALO-
 WYCH NIKLOWANYCH ORAZ MEBLI SZKOLNYCH

Mebie stalowe i metalowe

Warszawa

FABRYKA MEBLI ŻELAZNYCH
I. NEUFELD
 Warszawa-Praga Brukowa 4. Tel. 10-14-66
 Produkuje: Nowoczesne meble stalowe. Łóżka żelazne i mosiężne.
 Urządzenia szpitalne. Materace sprężynowe i zwykłe.
 Meble lekarskie. Wózki dziecięce.
 ODLEWY ŻELIWNE

Metale

Warszawa

METALE PÓLSZLACHETNE
 D./H. A. GEPNER
 Warszawa, Grzybowska 27. Tel. 690-27 i 655-25.

Metalowe Wyroby

Warszawa

Fabryka Wyrobów Metalowych
A. MORANTOWICZ
 Warszawa, Długa 46. Tel. 11-09-59

Neon

Warszawa

REKLAMY NEONOWE I ŻARÓWKOWE, POKRYWANIE BIAŁEMI
 METALAMI FRONTÓW WYSTAW SKLEPOWYCH
T. JAROSZ
 Warszawa, ul. Hoża 35. Telefon 916-85, 9-16-84.

Piece „Szrajbera“

Warszawa

KAFLE STALOWE
Karol SZRAJBER
 SP. z O. O.
 WARSZAWA, GRÓJECKA 33
 Telefon 9-20-33

Posadzki

Warszawa

B-cia RUDOLF
 Fabryka Posadzek luksusowych, dębowych i fornierów
 Warszawa, Nowolipie 52/54. Tel. 12-15-79

Rysunkowe Artykuły

Warszawa

Zakład wyświetlania rysunków i Skład przyborów rysunkowych
ALBIN ZABORSKI
 Warszawa, Widok 22. Telefon 405-09

Stolarskie Zakłady

Warszawa

Zakłady Stolarskie
M. HERODEK
 Warszawa, Solec 77. Telefon 9-60-48

Warszawa, Katowice, Sosnowiec

Studnie Artezyjskie

„M. LEMPICKI“ SP. AKC. Warszawa, Al. Jerozolimskie 18, tel. 298-11
 Sosnowiec, ul. Małachowskiego 26, tel. 1-09
 Sp. z o. o. Katowice, ul. Gliwicka Nr. 6, telefon 31-12
 STUDNIE WIERCONE I OPUSZCZANE
 Wodociągi—Kanalizacje—Centralne ogrzewanie

Inż. RYCHŁOWSKI, WEHR i S-ka
 Warszawa, Krucza 24. Tel. 810-24
 Specjalność Hydrotechnika — Hydrologja

Warszawa

Szkła Fabryki

SZKŁO OKIENNE MASZYNOWE
 SZKŁO SZYBOWE PRASOWANE
 dostarcza
 Belgijska Spółka Akcyjna
 TOW. POŁUDNIOWO-ROSYJSKICH HUT LUSTRZANYCH
 Zarząd: Warszawa, ul. Bracka 5 m. 2, tel. 9-80-64.

Warszawa

Szkló

ZAKŁADY SZKLARSKIE I WYTWÓRNIA LUSTER
JAN SZULC
 Warszawa, Biuro: Nowy Świat 59. Tel. 765-94 i 9-62-32

Warszawa

Szklarskie Roboty

Przedsiębiorstwo Robót Szklarskich
ZRZESZENIE SZKLARZY Sp. z o. o.
 Warszawa, Nowowiejska 26. Tel. 8-44-44

Warszawa

Tkaniny Dekoracyjne

„ŁAD“ URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DYWANY
 TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
 Warszawa, Kr.-Przdm. 13 (Hot. Europ.). Tel. 444-82 i 935-83.

Warszawa

Wentylatory

Zakład Urządzeń Wentylacyjnych i Suszarnianych
 Inż. FR. KWIATKOWSKI
 Warszawa, Grochów II ul. Kawcza 37. Telefon 10-26-74

Kraków

Witraże

Krakowski Zakład Witrażów
S. G. ŻELEŃSKI
 Kraków, Aleje Krasińskiego 23. Tel. 106-16.

Artystyczna Pracownia Witraży
MIECZYŚLAW KOSIŃSKI
 Warszawa, Daniłowiczowska 4. tel. 721-69

Warszawa

Wyroby Metalowe

Wytwórnia Wyrobów Metalowych
W. PUCHALSKA i S-ka
 Warszawa, Marszałkowska 65. Tel. 9-66-49.
 Meble stalowe, urządzenia wnętrz i wystaw,
 specjalne okucia budowlane.

Warszawa

Zakłady Wyświetlania Rysunków

Kopiarnia Rysunków. Skład art. rysunkowych
W. SKIBA i A. WYPOREK
 Warszawa, ul. Marszałkowska 71, Tel. 8-35-66 i 8-41-23.

Warszawa

Zakłady Wyświetlania Rysunków

WARSZAWA

telefon
 405-09

WIDOK 22

telefon
 405-09

Warszawa

Żyrandole

FABRYKA ŻYRANDOLI ELEKTRYCZNYCH
A. MARCINIAK Sp. Akc.
 Warszawa: Zarząd i Fabryka: Wronia 23, tel. 795-08 i 792-02
 Wzorownia: Złota 49, tel. 260-76

PAŃSTWOWE ZAKŁADY INŻYNIERJI

W A R S Z A W A

UL. TERESPOLSKA Nr. 34/36, TEL. 548-10

SAMOCZODY: „Polski Fiat”, „Polski Saurer”.

MOTOCYKLE: „C. W. S.”.

SILNIKI: systemu Diesel'a marki „Ursus”
i „Saurer” od 4KM. do 2000KM. stałe i morskie.

ZESPOŁY: oświetleniowe i pompowe.

ARMATURA do pary, wody i gazu.

ODLEWY żeliwne oraz metali półszlachetnych.

STATKI morskie i rzeczne.

MOTORÓWKI, ślizgowce.

KONSTRUKCJE ŻELAZNE.

**BUDOWĘ
GMACHU**

**T O W A R Z Y S T W A
„PRUDENTIAL HOUSE”**

WYKONYWA

**TOWARZYSTWO
PRZEMYSŁU
METALOWEGO**

K. R U D Z K I , S K A
S P Ó Ł K A A K C Y J N A
W A R S Z A W A
FABRYCZNA 3.

DRZWI

PŁYTOWE SOSNOWE

SOPÓCKO 32

STARACHOWICE

WARSZAWA ̢ WARECKA 15